Johnson'un Müdahalesin
İçyüzü

AKİS

H KTÜALİTE MECMUASI

12 Haziran 1964

AP Genel Başkanı Kim olacak ?

A K İ S

Sayı : 52[illegible], Cilt : XXX. Yıl : 11[illegible]

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

Sahibi
Mübin Toker

Yazı İşleri Müdürü
Kurtul Altuğ

Bu sayıda Yazı Kurulu
İç Haberler Kısmı: Metin Toker, Güneri Civaoğlu, Teoman Erel, Egemen Bostancı, Tarık Kakınç (İstanbul), Seyfi Özgenel (İzmir) — **Dış Haberler Kısmı:** Halûk Ülman — **Dış Geziler:** Mahmut T. Öngören — **Magazin Kısmı:** Jale Candan, Tüli Sezgin, Bihin Anter, Hüseyin Korkmazgil — **Turizm:** Danıyal Eriç — **İş Âlemi:** Fasih İnal

Resim
Ali Parmakerli

Fotoğraf
Hüseyin Ezer
Erdoğan Çiftler

Klişe
Doğan Klişe Öz Atölyesi
Tel : 11 70 15

Yazı işleri
Rüzgârlı Sokak No 15/2
Tel: 11 89 92
P.K. 582

İdare
Rüzgârlı Sokak No: 15/1
Tel: 10 61 96

Abone Şartları
3 aylık (12 nüsha) 10.00 lira
6 aylık (25 nüsha) 20.00 lira
1 senelik (52 nüsha) 40,00 lira

İlân şartları
Santimi 20 lira
3 renkli arka kapak 1500 lira

AKİS Basın Ahlâk Yasasına uymayı taahhüt etmiştir.

Dizildiği yer
Rüzgârlı Matbaa

Basıldığı yer
Hürriyet Matbaası

Ankara

Basıldığı tarih :
11.6.1964

Fiyatı 1 lira

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları

Sevgili AKİS Okuyucuları

Seçimlerden on gün kadar önce bu mecmuada bir seçim tahmini yapılmıştır. Bunda varılan netice hiç bir halde AP nin 25, CHP nin 18 senatörlükten azını çıkarmayacağı olmuştur. Bu sırada başta Yeni İstanbul, AP'nin organları ve AP Genel Merkezi şu tahmini ilân etmekteydiler : AP 35 - CHP 16. Bu endahtsız atış şimdi neticesini vermiştir. Bir bağımsızın senatörlük koparmasıyla geri kalan 50 senatörlüğü AP ile CHP 30 ve 20 olarak paylaşmışlardır. Aradaki farkın 10'u bulması iki ilde AP'nin güç bir başarıyı gerçekleştirmiş olmasının sonucudur. Çanakkalede ve Kütahyada, nisbi temsile rağmen AP iki senatörlükten ikisini de kazanmıştır.

Senato seçimlerinin neticesi, AKİS'in tahminlerine uygun çıkmıştır. Bu bakımdan AKİS okuyucuları bir sürprizle karşılaşmamışlardır.

Senato seçimleri bu hafta iki önemli hadiseyle gölgelenmiştir. Bunların birincisi Kıbrısla ilgili son gelişmelerdir. Herkesin bir başka şey söylediği bu konuda, okuyucularımız en doğru bilgiyi gene AKİS'te, AKİS'in bu sayısında bulacaklardır. Amerika Cumhurbaşkanı Johnson'un Türkiyenin Kıbrısla alâkalı bazı tasarruflarına müdahale ettiği Beyaz Saray tarafından açıklandıktan sonra meselenin esasının ne olduğu Türkiyede ve dünyada büyük merak konusu olmuştur.

Gerçek nedir ve bunun türk milleti, türk halkı üzerindeki tepkisi ne olmuştur? KIBRIS OLAYLARI başlığı altında hazırladığımız kısımda bu soruların en doğru cevapları bulunmaktadır. Hadiseler umumi efkârımız tarafından mutlaka dikkatle ve ibretle okunacaktır. Arkadaşımız Halûk Ülmanın hazırladığı bu sayfalar karanlığa keskin bir ışık tutmaktadır.

Haftanın ikinci önemli hadisesi, AP Genel Başkanı Ragıp Gümüşpalanın hiç beklenilmedik bir sırada bir kalp krizi neticesi vefat etmesidir. Bu vefat AP içinde bir Genel Başkanlık mücadelesinin vesilesini teşkil etmiştir. AP'nin yeni Genel Başkanı bu partinin kaderinin tâyininde de büyük rol oynayacağından AP içinde hangi cereyanın ötekilere hakim bulunduğu bu suretle anlaşılacaktır. O bakımdan "AP'nin Genel Başkanlığı"nı bu sayımızın kapak konusu olarak seçtik.

Saygılarımızla

AKİS

içindekiler

Günlerin getirdiği

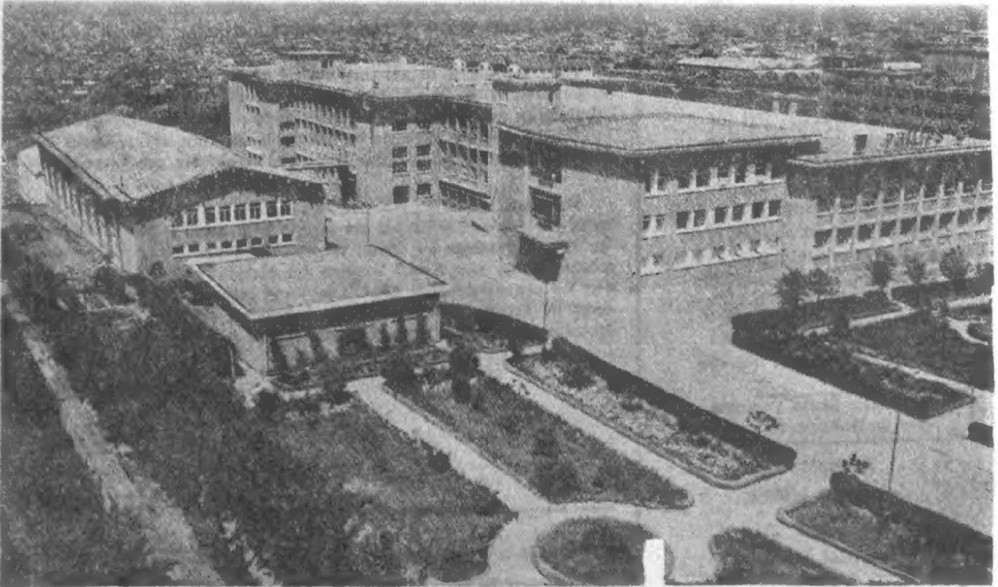
Yurttan Akisler

Sanayi — Kurulduğundan bu yana geçen 34 yıl içinde yavaş yavaş büyük bir imalât sanayii haline gelen "Türk Philips Sanayii" geçen haftanın ortasında yeni ve büyük bir bölümünü işletmeye açtı.

Bugüne kadar 40.000 traş makinası ve 10.000 pikapla bir o kadar çeşitli elektrik âleti imal eden fabrikaya yapılan bu yeni ilâve ile daha çeşitli tipte aksamın yerli imalâtı başlıyacaktır. Bu yeni kısımda oparlörler, elektrikli traş makinaları, ses alma cihazları - bir süre sonra da - televizyon cihazları monte edilecektir.

Konferans — Elinizdeki mecmuanın basılıp, bayilere şevkedilmeye başlandığı gün, Birinci Kızılay Millî Konferansı çalışmalarına başladı. Cumhurbaşkanı Cemal Gürselin himayesinde, bu güne kadar ilk defa olarak yapılan bu konferans aynı zamanda Türkiye Kızılay Derneğinin 96. kuruluş yıldönümüne tesadüf etti. Konferans üç gün devam edecek, Kızılayla ilgili çeşitli konular ihtisas sahibi kimseler tarafından incelenecek ve toplantı sonunda bildiriler yayınlanacaktır.

Bu arada incelenecek konular arasında; Kızılay fikrinin türk tarihinden gelen kaynakları, Kızılayın kuru-

Philips sitesi
İş bilenin

luşundan bu yana gelişmesi, milletlerarası Kızılhaç teşkilâtının kuruluşu, gelişmesi ve bu teşkilâtın Kızılayla ilişkileri, Türkiyedeki sosyal politika gelişmeleri ile Kızılay düşüncesi arasındaki münasebetler, sosyal yardımlaşmanın hukuk yönünden genel eğilimleri yer almaktadır.

Yıllardan beri devam eden hizmetlerinin önemini son olarak Kıbrıs olaylarında bir defa daha ispat eden Kızılay ile ilgili bu konferansın geniş yankılar yaratması ve faydalı sonuçlara varması beklenmektedir.

Senato — Cumhuriyet Senatosunda Cumhurbaşkanlığı kontenjanından kura ile boşalan beş senatörlük için Gürsel tarafından yapılan seçim bu haftanın başında açıklandı. Cumhurbaşkanı, Anayasanın 73. maddesinin kendisine tanıdığı yetkiye dayanarak altı yıl teşrii görev yapacak senatörleri şu isimlerden seçti :

Nadir Nadi, Osman Köksal, Sadi Koçaş, Adil Ünlü ve Zerrin Tüzün.

Cumhurbaşkanlığı kontenjanından Senatoya giren Bayan Zerrin Tüzün Kız Teknik Öğretim Genel Müdürüdür. Böylece ancak mumla arandığında rastlanılacak kadar az sayıdaki kadın TBMM üyelerine Gürselin delaleti ile bir senatör eklenmiş olmaktadır. Bu haber türk kadınları ve öğretmenleri arasında büyük sevinçle karşılanmıştır.

Sadi Koçaş ile Adil Ünlü Senatoya, Cumhurbaşkanlığı kontenjanı ile daha evvel giren fakat çok kısa bir zaman içinde kura sonucu açıkta kalmak şanssızlığına uğrayan eski senatörlerdir. Gürselin bu iki eski senatörü tekrar kontenjanına dahil etmesi haklı bir hareket olarak kabul edilmiştir.

Yapılan seçimin en ilginç tarafı Osman Köksalın tekrar Senatoya dönmesidir. Köksal bir süre önce Tabii Senatörlükten âni bir istifa ile vazgeçmiş ve bu hususta herhangi bir açıklama yapmamıştı. Bu arada Cumhurbaşkanı ile bir görüşme yapan Köksal istifası hakkında yine herhangi bir açıklamada bulunmadı ama, Cumhurbaşkanının geçen haftanın sonunda bir yürüyüş sırasında gazetecilerle yaptığı sohbet bu konuyu oldukça aydınlattı.

Gürsel gazetecilere, AP'liler tarafından "Tabii Senatörlük" müessesesine yapılan hücumların tamamen haksız olduğunu, seçim propagandası sırasında Evliyaoğlu Gökhan "Beg" in bu konuda ettiği lâfların Fenni İslimyeli tarafından "Güzelce" cevaplandırıldığını ifade etti ve şöyle dedi :

"— Tabii Senatörler Senatoda bugün için çok faydalı olmakta ve tamamen tarafsız ölçüler içindeki mesailerine devam etmektedirler. Onların zararlı ve hafif davranışlara tevessül ettiklerine rastlanmamıştır."

Gürsel gazetecilerden ayrılırken, Tabii Senatörlerin kafalarında yerleştiği anlaşılan ve kendisinin de tasvip ettiği belli olan bir fikri açıkladı ve Türkiyedeki politik ortam normale döndüğünde Tabii Senatörlük ve hatta Cumhurbaşkanlığı kontenjanı müesseselerine lüzum kalmayabileceğini ifade etti..

Kongre — Beynelmilel Mimarlar Birliği yıllık toplantısı bu defa Türkiyede, İmar ve İskân Bakanlığı toplantı salonunda yapıldı. Çeşitli milletlere mensup mimarların katıldığı toplantıda bazı gariplikler oldu ve delegeler türklerin yabancılarda görmeye pek alışmadıkları davranışlarda bulundular. Meselâ toplantının ilk günü çalışmaları takip etmek için giden türk mimarları salona alınmadılar ve buna sebep olarak :

"— Toplantı gizlidir!" denildi.. Daha sonra artık toplantıları takip edebileceklerini kendilerine gelen davetiyelerden öğrenip İmar İskân Bakanlığına giden türk mimarları bu defa da çalışmaların bitmiş olduğunu gördüler!.. Yabancı mimarlar şerefine İmar İskân Bakanlığı tarafından verilen yemeğe eşleri ile birlikte dâvetli giden İller Bankası ve Emlâk Kredi Bankası Genel Müdürleri uzun bir süre sofra başında yabancı misafirleri beklediler Onlardan ses seda çıkmayınca da hayretler içinde ayrıldılar...

Dünyadan Akisler

Güney Kore — Güney Korenin ikide bir ayaklanıp yönetim değiştirmeye pek meraklı öğrencileri, geride bıraktığımız hafta içinde de, daha işbaşına gelmesinin üzerinden altı ay bile geçmeyen General Park rejimine karşı ayaklandılar. Bu kereki ayaklanmalarının sebebi, General Park'ın, Japonya ile anlaşma yapmak istemesidir. Güney koreli öğrenciler, ülkelerindeki uzun yıllar süren japon yönetiminin acılarını unutamamaktadırlar. Ancak, buna karşılık, General Park yönetimi de Japonya ile yapılacak bir anlaşmanın Güney Korenin ekonomik durumu bakımından büyük faydalar sağlayacağını ummaktadır. Gerçekten, bir yandan işlemesi güç bir bürokratik düzen, bir yandan siyasi istikrarsızlık, Güney Korenin ekonomik durumunu şimdiye kadar düzelmekten alakoymuştur. Eğer Japonya ile bir anlaşma yapılırsa, General Park, ülkesinin o kadar muhtaç olduğu dış yatırım ve yardım imkânlarını kolayca bulabileceğini düşünmektedir.

AKİS
HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI
Yıl : 11, 12 Haziran 1964, Sayı : 521 Cilt : XXX

KIBRIS OLAYLARI

Orgeneral Lemnitzer gazetecilerle sohbet ediyor
Beklenmedik misafir

Müdahale

Dostun dosta ettiği

Bu haftanın ortasında, şu satırların yazılmakta olduğu sırada, Ankarada Dışişleri Bakanlığında bir metin büyük bir dikkatle türkçeden ingilizceye çevrilmekteydi. Metin, Türkiye Başbakanı İsmet İnönünün Amerika Cumhurbaşkanı Lyndon Johnson'un kendisine gönderdiği mektubun cevabıdır. Cevap, bu satırların okunmakta olduğu sırada verilmiş olacaktır. Başbakan İsmet İnönü bu cevabında, gerekirse Amerikaya gelmekten memnuniyet duyacağını, ancak 15 Haziranda Güvenlik Konseyi toplanacağına göre o tarihte bir yeni durumun hasıl olacağını, bunun yanında Amerikanın bir fikri olup olmadığını, yani kendisiyle ne görüşülmek istendiğini öğrenmesinde fayda bulunduğunu belirtmekte, bu noktalar aydınlandıktan sonra bir ziyaret icap ettiği takdirde kendisi için 20 Haziran civarının uygun düşeceğini belirtmektedir. Dışişleri Bakanlığı çevrelerinden belirtildiğine göre İnönünün cevabının tonu Johnson'un mektubunun tonudur. Bu ton hakkında Beyaz Saray, yayınladığı bir tebliğde temasın "yakın müttefikler arasında yapılması mutad temas"lardan olduğunu belirtmiştir. Anlaşılan "gayet açık kalp"le konuşan Johnson ile Başbakan İnönü de "aynı açık kalp"le konuşmaktadır.

Bakanlıkta bir elçi

Johnson'un mektubu Ankaraya 4 Haziranı 6 Haziranа bağlayan akşam geldi. Bir gün evvel, Ankaradaki Amerika Büyük Elçisi Raymond Hare'in kendisi, Dışişleri Bakanlığına ve Başbakanlığa gelmişti. Hare ile türk sorumlularının görüşmesi beş saat sürdü. Amerika Büyük Elçisi kendiliğinden gelmişti. Aldığı bazı bilgiler hakkında bir müttefik sıfatıyla aydınlanmak istiyordu. Başbakan İnönü ve Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin kendisini aydınlattılar. Raymond Hare'in aldığı bilgiler Kıbrısa bir türk

«Aptal dostu olmaktansa...»

Metin TOKER

Biz türkler, zaman zaman kendimizi beğenmesek ve kendimize çok kızsak da, her halde bir eski millet olduğumuzu inkâr edemeyiz. Bir eski millet olduğumuzdan dolayı da bizim pek tatlı ve o nisbette hikmet ifade eden atasözlerimiz vardır. Bunlardan her biri, geçmiş bir tecrübenin bizlere verdiği dersin neticesidir. Ekseri zaman safca, belki budalaca, bir insan kalbinin müsaade edebileceği en iyi ve en samimi hislerle bir dosta bağlanmışızdır, onun için her şeyimizi tehlikeye atmışızdır, onun üstüne titremişizdir, sonra onun ne kadar budala olduğunu görüp üzülmüşüzdür. Ondan düşmanımızdan görmediğimiz muameleyi gördüğümüzde donup kalmışızdır. Hiç şüphe yok, "Aptal dostu olmaktansa akıllı düşmanı olmak evlâdır" sözü böyle bir ruh hâletinin neticesidir.

Dostlar bazen ne kadar budala olur, akıl ermez. Sizin, kendi hislerinizi bir ifade ediş tarzınız vardır. Bu, millî hasletlerinize dahildir. Siz "Defol, git!" demezsiniz. Siz "Ne işin var, burada?" diye haykırmazsınız. Kırıldığınızı, hayâl sukutuna uğradığınızı bir küçük burkulmayla, bir yüz buruşukluğuyla, bir masum ifadeyle anlatmak istersiniz. Ama, kime? Bir sığır çobanına!

Sığır çobanı ister ki yüzüne karşı "Defol, git!" diye haykırasınız. Resimlerini, kendisini rezil eder tarzda değiştirip sokaklarda dolaştırasınız. Kütleler toplansın, ga...yana gelsin, küfürler savursun, memnunsuzluğunu belli etsin. Bir yerde böyle yapıldı mı o size karşı dönecek ve diyecektir ki: "Görüyor musun, bak bunları ne kadar kızdırdım. Eee, şimdi biraz da ondan yana görünmeliyim ki muvazeneyi temin edeyim. Yoksa, beni senden sanacaklardır..."

Akılsız!..

Şantaj yapıldığını, senin zaaflarından faydalanıldığını, sana kumpas kurulduğunu farkedemeyen zavallı zengin! Sana acımak mı lâzımdır, yoksa kızmak mı, milletçe bunu dahi farkedemeyecek kadar şaşkınız. Böylesine bir gaflet, böylesine bir budalalık, böylesine küçük hesap bizim aklımızın alabileceği bir husus değildir. Her kırgınlık mutlaka tükürükle mi ifade edilmelidir ve tükürmeyecek kadar kendini bilmek, ağırbaşlı olmak, içinden çıkabilecek tükürük heveslilerine meydan vermemek için bazen kendi varlığını tehlikeye sokmak bir suç mudur, bir aciz midir, bir zaaf âlâmeti midir? Başkalarının yıllardır dünyanın dört bucağında bu şekilde davranıp iyi neticeler aldığını gördükten sonra hâlâ millî âdetlere, alışılmış usullere başvurmak belki asıl aptallıktır, asıl budalalıktır. Ama milletler başka türlü olmayı kolay beceremiyorlar ki... Anlaşılamamak, haklarının yenildiğini görmek pahasına da olsa..

Hey yarabbi, insan bir aptal dostun ileri sürdüğü fikirler karşısında deli olmaktan kendisini güç alır. Adam der ki: "Bir ailenin içine girdin mi, artık ailenin öteki mensuplarıyla döğüşemezsin:" Bunu kime söyler? Ailenin, namusunu korumak isteyen mensubuna! Be adam, bunu, aile fertlerinin namusunu korumasını bir döğüş sebebi telâkki etmek isteyenlere söylesene. Hayır! Çünkü o edepsizdir ve sen akıllı başında bir kimsesin. Edepsizlerin üstüne yürünmez, aklı başında olanlara nasihat edilir. Bu, aklı başında olmanın verdiği primdir. Ama akıl, böyle hallerde ne kadar başta kalır? Bunu, akılsız dost düşünmez. Üstüne bu nisbette vardığı kimsenin aklı da başından gittiğindedir ki akılsız dost "Eyvah, ne oluyoruz?" diye telâşlanır ve bu sefer 180 derecelik bir dönüş yapar. Yani, akılsız dostun aklını başına getirmek için ya şantaj yapmak lâzımdır, ya da sahiden aklın baştan gitmesi.

Ama, bu niçin bir mecburiyet olsun ve neden mantığın hudutları böylesine zorlansın? Her halde, dostun akılsız olması yüzünden!

Adam der ki: "Ooo, bu çok karışık bir meseledir. Bir hâl çaresi bulmuş değilim!" Böyle bir durumda olan kimse, dostsa ve kırk paralık aklı varsa susar, oturur. Dost dahi olsa, aklı yoksa, yapacağı şey burnunu bir hâl çaresi bulmuş olmadığı meseleye sokmak ve tek hâl çaresini imkânsız kılmaya çalışmaktan ibarettir. Bununla hangi kalpleri kırdığını hiç farketmeden,. Sadece kalp kırsa gene zararı azdır. Ama o noktada, gösterdiği acizle, bizzat kendi güvenliğini, ahbaplarının güvenliğini tehlikeye attığını bile ancak tehlike çanları çaldığı zaman farkedecektir ve o zaman her şey çok geç kalmış olacaktır. Tıpkı, başka noktalarda olduğu gibi. Bir lider evvelâ kendi aklında bir hâl çaresi bulur. Ondan sonra, kendisine inananları o istikamete iter. Baraj kurmanın liderliğin tek vasfı olduğuna inanan şimdiye kadar bir kimse çıkmış değildir.

Hele akılsız dost, karşılıklı bir menfaat uğrunda sadece kendisinin yaptığı yardımları bahis konusu eder de bunların bedelini milletlerin şerefinden, haysiyetinden, yaşamak haklarından almaya kalkışırsa o zaman büsbütün gözden düşer. Bunlar şerefli, haysiyetli milletleri kararlarından ve azimlerinden döndürecek tehditler değildir. Nihayet böyle milletlerin o yardımları ne zaman ve nasıl kabûl ettikleri, o yardımlar hiç bahis konusu değilken ve başka milletler kaderlerine terkedilirken o milletlerin mütecavizlere tek başlarına ne cevap verdikleri düşünülürse bu çeşit sözlerin edilmesi aptallığın dik âlâsını teşkil ettiği daha kolay görülür. Tıpkı insanlar gibi milletler de çok şeye tahammül ederler. Ama haksızlığa, hele insafsızlığa asla! Eğer samimiyet, eğer ciddi dostluk, eğer inanç ve güven mutlaka bir bedel ödemek mecburiyetinde tutulursa bu hasletlere iltifat edenler dünyada çok çıkmaz. Dünya ise, huzur ve güvenlik için, asıl bunlara muhtaçtır.

Ben sana her şeyimi vereceğim. Sen bana benim haklı olduğumu, benimle beraber bulunduğunu, beni tuttuğunu söyleyeceksin. Ben sana inanacağım. Sonra bir gün gelecek ben senin aleyhinde gösteri tertiplemediğimden dolayı ben senin dümen suyunda gittiğimden dolayı, ben hiç bir toprak üzerinde hiç bir fuzulî hak iddia edip bir talepte bulunmadığımdan dolayı senin, evet senin hışmına uğrayacağım! Benim barışseverliğim, benim bugünkü dünyanın ideallerine bağlılığım, benim basiretim ve ihtiyatım, hareket günü geldiğinde, hareket etmekten başka çare kalmadığında karşımda seni, aptal dostumu bulacak! Sen, ancak benden kötek yiyeceğini aklının bir köşesine yerleştirdiğinde mantık, itidal konuşacak olana bu köteğe senin mani olacağın inancını vereceksin ve ondan sonra bekleyeceksin ki ben sana karşı eski hislerimi muhafaza edeyim. Öteki de aklını başına devşirsin!

Haydi canım, sen de!

askeri müdahalesiyle ilgiliydi.

Büyük Elçiye o beş saat süresince söylenenler Hare'in bilmediği hususlar olmadı. Amerikanın temsilcisi bu haklı sözleri daha önce de dinlemişti ve türklerin hem ruh haletlerini, hem de fikirlerini anlıyordu Türkiyede Kıbrıs meselesi ne mâna ifade etmektedir, türk-amerikan dostluğu bundan dolayı neden bir çetin imtihanın arefesindedir, türk halkının hissiyatı nedir, niçin türkler kendilerinin anlaşılmadıklarından şikâyetçidirler, bütün bunlar Büyük Elçi Hare'in meçhulü değildi. Fakat Büyük Elçinin aldığı talimat vardı ve kendisi nihayet bir aracı idi. Hare, beş saatin sonunda "her hangi bir harekete geçilmeden" yeni bir mehil istedi. Bu mehil de kendisine verildi.

Amerika Büyük Elçisi ertesi gün tekrar Başbakanlığa geldiğinde, elinde Başkan Johnson'un Başbakan İnönüye hitap eden ve daktiloyla beş sayfa tutan şahsi mektubu vardı. Başkan Türkiyeden, kendisiyle, yani Amerikayla konuşup bir mutabakata varmadan harekete geçilmemesi hakkında taahhüt istiyordu. Johnson, mektubun verilmesinden sonra amerikan basınında da bildirildiği gibi, "anayasa muvacehesindeki durumu" dolayısıyla Amerika Birleşik Devletlerini terkedecek halde olmadığını belirtiyor - zira Başkanın, şimdi Yardımcısı yoktur; kendisi Yardımcılıktan Başkan olmuştur -, fakat İsmet İnönü Amerikaya gelebildiği takdirde bundan büyük memnunluk duyacağını söylüyordu. O takdirde iki sorumlu olarak meseleleri görüşebilirler ve bir neticeye varabilirlerdi.

Cumhuriyet Hükümeti 5 Haziranı 6 Haziranı bağlayan gece, Johnson'un arzusunu kabul ettiğini ve bir harekâtı o vakte kadar tehir ettiğini Amerika Büyük Elçisine tebliğ etti.

Raymond Hare derin bir nefes aldı. Çok şey, bu arada Büyük Elçinin birinci plânda önem verdiği türk-amerikan münasebetleri yeni bir mehile kavuşmuş oluyordu.

Kaba bir üslûp

Ancak Başkan Johnson'un "samimi müttefikler arasında mutad temas" adı verilen bu temasta kullandığı üslûp Ankarada bir soğuk duş tesiri yaptı. Bir defa Başkan bir çok gerçekten tamamile habersiz görünüyordu. Bundan evvel yapılan çok şeyi ya bilmiyordu, ya bilmemezlikten gelmeyi tercih ediyordu. Sanki Başkan bir hafıza şoku geçirmişti veya olup bitenler kendisine intikal ettirilmemişti. Mektubun bazı yerleri o derece garipti. Nitekim Başbakan İnönü cevabında bu hususu itinayla belirtmekten geri kalmadı. Bunların yanında Başkanın bir çok tefsiri, tahlili ve benzetişi de pek talihsiz şeylerdi. Her halde Johnson'un mektubu, diplomatik vesikalar arşivine "başarılı" etiketiyle geçebilecek bir vasıf taşımıyordu. Gerçi "samimi müttefikler" arasında "samimi ton" da şaşılacak bir şey yoktu. Ama galiba sayın Başkan, samimiyetin dozunu biraz fazla kaçırmıştı.

Temeldeki hata

İşin aslını söylemek gerekirse, Türkiyenin Kıbrıs konusundaki tutumunu anlamakta amerikalı idareciler daha işin başındanberi büyük bir başarısızlık göstermişlerdir. Amerikan dış politikasını yönetenlere göre, Kıbrıs meselesi, Türkiyede bir iç politika oyunu olarak kullanılmaktadır. Bunlara kalırsa, Türkiyede İktidar Kıbrıs konusunda sert bir tutum takındıkça kamu oyunu kazanacağını sanıyor, muhalefet ise daha da aşırı davranışlar isteyerek durumunu kuvvetlendirmeye çalışıyordu. Oysa, artık amerikan yöneticileri için bu düşüncenin gerçekle hiçbir ilgisi olmadığını anlamak zamanı gelmiştir. Bazı politikacıların sorumsuz davranışları dışında, Kıbrıs meselesi Türkiyede hiçbir zaman bir iç politika oyunu olmamıştır. Türk halkını, partilerini ve hükümetini Kıbrısla ilgilenmeye yönelten sebep, Adadaki türklerin varlığı ve Adanın türk savunmasındaki stratejik değeridir. Her türk bilmektedir ki Adadaki rum çeteciler oradaki türk topluluğunu ya Adadan kaçırmak, ya da ortadan kaldırmak niyetindedirler. Kendilerine yapılan herşeye rağmen orada kalanlar ise, basit bir azınlık durumuna düşürülecektir.

Görüşüp ne olacak?

Başkan Johnson'un, Kıbrıs konusunda bir mutabakata varmak için Başbakan İsmet İnönüyü Amerikaya davet etmiş olduğu açıklanmıştır. İnsanlar konuşa konuşa anlaştıklarına göre her müzakerenin elbette faydalı bir tarafı vardır. Ama, Johnson ile İnönü tam bir mutabakata varsalar bile bundan ne netice alınabilecektir? Amerika, kafasında bir hal çaresi hazırlarsa bunun bütün taraflarca kabulü için gerekli iradeyi ,enerjiyi ve azmi gösterecek midir ki?

Amerika bugün, Kıbrıs konusunda bir şey düşünmediğini ilân ediyor. Bu, hafızaları pek fazla nisyan ile malûl saymaktır. Zira bu konuda, adı üstünde, bir "anglo-amerikan teklifi" vardır. Bu teklifi satmak için Mr. George Ball ta Amerikadan kalkıp Atinalara, Ankaralara, Lefkoşelere gelmiş, yumuşak başlı müşteri olarak bula bula bir bizi bulmuştur. Amerika, "anglo-amerikan teklifi"ni Makariosa kabul ettirebilmiş midir?

Amerikanın düşündüğü tek hal çaresi bu "anglo-amerikan teklifi" olmamıştır. Mr. George Ball Amerikanın Güvenlik Konseyinden bir karar sureti geçirmek azmini açıklamıştır. Amerika bu karar suretini geçirmek şöyle dursun bunu Konseye sunmamıştır bile.

Nihayet gene Mr. George Ball, Lefkoşe dönüşünde bir zaferini müjdelemiştir. Makariosa "anglo-amerikan teklifi"ni kabul ettirememiştir ama sayın Kıbrıs Cumhurbaşkanını bir noktada ikna etmiştir: Sayın Başkan, Mr. George Ball'un delilleri karşısında mevcud andlaşmaların Güvenlik Konseyi tarafından dahi ortadan kaldırılamayacağını anlamıştır!

Bu Makariosla andlaşmaların mevcud olmadığını - hatta bu sefer sayın Papandreu ile birlikte - ilân eden eden Makarios aynı zattır.

Şimdi Amerika, bütün bu maceralar hiç yaşanmamış gibi, bir teklifin üzerindeki "anglo-amerikan" etiketini dahi görmemezlikten gelerek diyor ki: "Ben bir hal çaresini hiç düşünmedim. Beraber düşünelim!"

Düşündük, bulduk! Sonra ne olacak? Buna bir tatbikat sahası bulmaya Amerikanın gücü yetecek mi? Amerikanın gücü, sadece bizim gibi kuzu müttefiklere dur demeye yetiyor. Eğer tek mutabakat Türkiyenin açık müdahale hakkından vazgeçmesi üzerinde olacaksa mersi Mr. Johnson!

İşte türklerin buna tahammülü yoktur. Her türk haklı olarak düşünmektedir ki, Kıbrıstaki türkler uzun yüzyıllar boyunca oraya yerleşip yaşamış insanlardır ve onların da Ada üzerinde en az rumlar kadar hakkı vardır. Türkiye Adayla bunun için ilgilidir, yoksa iç politika düşünceleriyle değil. Türkiyede hiçbir parti Kıbrıs meselesini kendi durumunu kuvvetlendirmek için kullanmayacağı gibi, hiçbir İktidar da kuvvetten düşmeden, Ada türklerini kendi kaderleriyle başbaşa bırakmak kararını alamayacaktır.

Amerikalı yöneticiler, tam tersine, bunun Türkiye için değil, fakat Yunanistan için bir iç politika oyunu olduğunu anlamalıdırlar. Bugün iktidarda bulunan Papandreu, muhalefetteki yıllarında ucuz ve kolay bir seçim sloganı bulabilmek için Kıbrıs konusuna el atmış, ortaya Zürih ve Londra anlaşmalarını değiştirmek vaadiyle çıkmıştı. Şimdi de, bu yüzden, aklını başına devşirip sağduyuya dönmek cesaretini gösterememektedir. Hatta son aylar içinde işi daha da ileri götürerek, hiç çekinmeden, Kıbrısta olup bitenleri ellenizm açısından değerlendirmektedir.

Yunanistanın samimiyetsizliğini anlamak için çok akıllı bir insan olmaya lüzum yoktur. Yunan idarecileri, Kıbrıs meselesinde gemilerini yürütebilmek için bir self-determinasyon ilkesinin arkasına sığınmışlardır. Oysa onların babaları, bundan çok önce değil, daha Lausanne yıllarında, Batı Trakyayı kendi sınırları içine alabilmek için bu ilkeyi ellerinin tersiyle bir tarafa iterek ağızlarında çeşitli sakızlar çiğnemişlerdi. Kendileri de, bugün bile, Epir konusunda değişik davranışlarla karşımıza çıkmaktadırlar. Yunan idarecilerine göre, halkının yapısı ne olursa olsun, Epir, stratejik gerekler yüzünden Yunanistana katılmalıdır. Epir için stratejik gerekleri öne süren insanların Kıbrısta self-determinasyon ilkesine sarılmaları, samimiyetsizlik değil de nedir? Ama ne yazık ki, sokaktaki adamın bile anlayabileceği bu gerçeği kavramak dirayetini, amerikalı dostlarımız hâlâ gösterememişlerdir.

Kambur üzerine kambur

Yunanistanın Kıbrıs üzerindeki emelleri konusunda büyük yanılmalar içinde olan amerikan idarecileri, kıbrıslı rum liderler hakkında da aynı şekilde yanılmaktadırlar. Karşılarındaki rum liderler, bir devlet kurup yürütecek nitelikte insanlar değillerdir. Bunlar, bir çeteci sürüsüdür. Bunların kurduğu yönetim düzenine orman kanunları hâkimdir. Bunu anlamadan, Kıbrıs meselesine doğru bir teşhis koymaya imkân yoktur.

Amerikalı idareciler sanıyorlar ki kıbrıslı rum liderlerin amacı Adada bağımsız bir devlet düzeninin kurulup işlemesi için gerekli tedbirleri almaktır. Aslında bu çetecilerin böyle birşey düşündükleri bile yoktur. Onların asıl amacı, Kıbrısı her ne bahasına olursa olsun Yunanistanla birleştirmektir. Bağımsızlık, birleşmeye gidecek ilk adım olarak kabul edilmelidir. Nitekim, üç yıllık bir bağımsızlık denemesinden sonra hemen birleşmeye giden yollar aranmış ve ilk olarak da, Kıbrıs türklerinin bu konudaki kayıtlayıcı hakları ellerinden alınmak istenmiştir. Türkler buna karşı koyunca da çeteciler silâha sarılmışlar, isteklerini silâh gücüyle yürütmeye çalışmışlardır.

Türkiyenin Kıbrıs konusundaki tek amacı, öyle düşünülmeden söylendiği gibi taksim değildir. Adanın bağımsızlığına saygı duyan türk hükümeti, daha ilk günden başlayarak, ortaya hem bu bağımsızlığı, hem de Ada türklerinin güvenlik ve haklarını koruyacak bir federasyon plânıyla çıkmıştır. Eğer rumlar bağımsızlık teranelerinde samimi olsalardı, bu plân karşısında daha anlayışlı davranırlar, bir kalemde "hayır" demezlerdi.

Amerikalılara gelince, onlar biraz akıllı olsalardı Adadan parça isteyen bize değil, Adanın tamamını isteyen - ve alacaklarını zanneden - yunanlılara "bazı tavsiyeler"de bulunurlardı.

Bir de asker geliyor

Başkan Johnson, Türkiyeye bir mektup göndermekle yetinmedi. Aynı gün, NATO'nun amerikalı Başkomutanı General Lemnitzer Ankaraya çıkageldi. General Lemnitzer bu seyahati için doğrudan doğruya Başkan Johnson'dan emir almıştı. NATO Başkomutanı, durumu NATO açısından inceledi. Fakat General Lemnitzer'in meseleyi sayın Başkandan çok daha iyi anladığı, bildiği ve kavradığı, her halde kelimelerini çok daha talihli şekilde seçerek konuştuğu dikkat nazarından kaçmadı. Hiç olmazsa Lemnitzer, Türkiyenin bir müdahale kararı vermeden önce öteki teminatçı devletlerle, andlaşmaların gerektirdiği bütün temasları yaptığından haberdardı!

General Lemnitzer'e de, kendisine haber verilmeden, sürpriz şeklinde bir teşebbüse geçilmeyeceği temin edildi.

Ama, bu kadar anlayışsızlık karşısında türklerin kalbinin NATO'ya, Amerikaya, Başkan Johnson'a kırılmış olduğunu anlamak güç olmadı.

Başbakan İnönü Johnson'un mesajından sonra gazetecilerle
"Görüşelim ama, ne görüşelim?"

Gözler New York'ta

Kıbrıs işinde bir perde, Güvenlik Konseyinin önümüzdeki Pazartesi günü New York'ta yapacağı toplantıda aralanacaktır. Birleşmiş Milletler Kuvvetleri Adaya, üç aylık bir süre

için gönderilmişlerdir. Bu süre sona ermektedir. Kuvvetlerin Adada gördükleri işin bilânçosu Konseyde yapılacaktır, arabulucu Tuomioja'nın ne netice aldığı ve nasıl bir inanca vardığı da orada anlaşılacaktır.

Ama asıl, bir yandan dostlarımız Amerika ve İngilterenin, diğer taraftan büyük kuzey komşumuz Sovyet Rusyanın toplantıda nasıl bir tavır takınacakları, hangi fikirlerle ortaya çıkacakları, neyi destekleyecekleri türkler için merak konusudur. Sovyet Rusyanın Enosise karşı olduğu bilinmektedir. Enosis istikametinde bir gelişme istidadı rusları hemen Makariosun gerisinden alıp, tabii bunu asla kabul etmeyecek Ada türklerinin arkasına getirecektir. Ama Sovyetler, Makariosu kışkırtmak ve ona cüret vermek suretiyle, zaten bulandırdıkları suları büsbütün karıştırmaktan, hiç şüphesiz büyük zevk alacaklardır.

Papandreu şimdi Batılılara "Doğu Akdenizde Batılıların menfaatini savunan bir aslan" postu içinde görünmeye çalışmaktadır. Adamcağızın tek endişesi, Kıbrısın bir komünist hakimiyeti altına düşmesini önlemektir! Bunun için bulduğu yol da, Adanın Yunanistana katılmasıdır. Papandreu Sovyetlerin buna karşı olmasını, sözlerinin bir delili gibi bazı Batılılara satmaya bile muvaffak olmaktadır. Yunanlıların iyi tanındığı Türkiyede bu manevralar ibretle seyredilmektedir. Ama Amerikanın bu kadar kaba bir oyuna gelmek istidadını taşıması daha da fazla ibretle temaşa edilmektedir.

Her şeyin, ancak bir müdahaleyle halledilebilecek hale geldiğini Amerika anlayacak mıdır ve anlayabilecek midir? Amerikanın, dünyanın dört bir köşesinde, sadece anlayışsızlığı veya geç anlaması yüzünden ne kadar sıkışık halde olduğunu bilenler, onun Vietnamdaki ve bütün Güney Doğu Asyadaki inanılmaz çırpınışlarını görenler Türkiyede elbette ki fazla ümitli değillerdir. Endişe ,bu anlayışsızlık veya geç anlamanın bizim bölgemizi de bir "daimî huzursuz bölge" haline getirmesidir. "Daimî huzursuz bölgeler" o hale kendi kendilerine gelmemişlerdir. Bugün hal çaresi olarak, sadece türkler ortaya bir teklif getirmektedirler : Federasyon!

Her halde Güvenlik Konseyinde nelerin olup biteceğini beklemek bugün Kıbrıs konusunda türklerin yapacakları en akıllıca iştir. Ankara bunu yapmaya niyetlidir.

Amerika ne derdi?

İnsanlar gibi milletler de, çuvaldızı başkasına batırmadan önce iğneyi kendilerine batırmalıdırlar. Böyle bir deneme yaptığında, acaba Amerikanın canı acımayacak mıdır?

Şimdi, bakınız. Amerika ile Panama arasında bir andlaşma vardır. Bu andlaşma Amerikaya bazı haklar tanımaktadır. Kanal bölgesi bu andlaşma gereğince Amerikanın idaresindedir. Bu bölgenin savunmasını amerikan askerleri deruhte etmektedirler. Bu bölgede bulunan halk, amerikan vatandaşı muamelesi görür. Hattâ bir de, meşhur "Bayrak Meselesi" vardır.

Panama Hükümeti bir gün bu andlaşmayı tek taraflı olarak feshettiğini ilân etse Amerika ne yapacaktır? Amerika bu andlaşmanın kendisine verdiği hakları kullanacaktır. Dikkat edilsin: Amerika Panamayı istilâ etmeye veya Panama topraklarının bir parçasını, meselâ Kanal Bölgesini ilhak etmeye kalkışmayacaktır. Panamanın taksimini derpiş etmeyecektir. Hayır! Sadece, mevcut ve tek taraflı feshedilemeyecek olan andlaşmanın kendisine tanıdığı hakkı kullanacaktır. Panama bunu kabul ettiği gün de Amerika müdahalesi sona erecektir.

Farzediniz ki böyle bir durumda, NATO müttefiki Fransadan bir ses yükseldi. General de Gaulle dedi ki : "Benim Panamaya karşı, bağımsızlığını garanti eden vazifelerim vardır. Amerika müdahalesini ben harp sebebi sayacağım!"

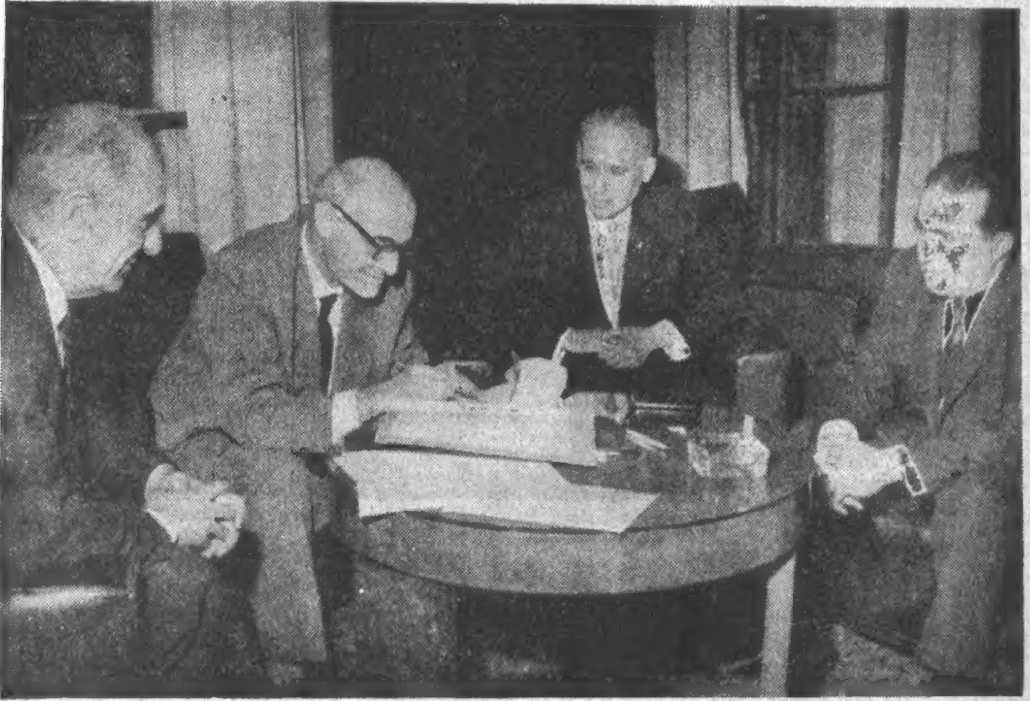
Ne der acaba, buna Mr. Johnson? Acaba der mi ki : "Devletler NATO Andlaşmasına katılmakla birbirleriyle harp etmemek taahhüdü altına girmişlerdir. Onun için, madem ki Fransa böyle bir vaziyet alıyor, o halde pek âlâ, ben hakkımı kullanmam. Panamanın andlaşmayı tek taraflı olarak bozmasına boyun eğerim. Fransaya canım feda!"

Yoksa, Mr. Johnson şöyle mi der: "Olur mu böyle saçma şey! Panama Fransayla Garanti Andlaşmasını imzalarken veya Birleşmiş Milletlere alınırken benimle arasındaki andlaşmanın şartları bilinmiyor muydu? Panamanın bağımsızlığını tehdit eden kim? Benim istediğim, mevcut andlaşmanın yürümesi. O kadar! Fransaya ne oluyor? Hiç böyle zibidilik görmedim."

Ne der acaba, buna Mr. Johnson. Acaba der mi ki : "Ben bu hakkımı kullandığım için Rusyanın tecavüzüne uğrarsam, NATO pek âlâ beni savunmamaya kalkışabilir. Baksana, Fransa bile bana hak vermiyor. Aman; hem bir dünya harbine yol açmak tehlikesi var, hem de ben Rusyayla başbaşa kalabilirim. Onun için, müdahale filan etmeyeyim!"

Yoksa Mr. Johnson şöyle mi der : "NATO üyeleri bir müttefikleri tecavüze uğradığında kimin haklı, kimin haksız olduğu münakaşasına girişeceklerse ve buna göre karar vereceklerse NATO yandı! Biz Kübaya müdahaleyi düşünürken müttefiklerimizden nasıl vaziyet alacaklarını sorduk. Meselâ Türkiye, üzerine düşen görevi tereddütsüz yapacağını bildirdi. Hem de ilk günden ve hem de en tehlikeli noktada bulunduğu halde. Bir ittifakın gerektirdiği budur. Başka türlü müttefiklik olur muymuş?"

Amerika böyle mi derdi, şöyle mi derdi, bu bir spekülasyondur. Ama muhakkak olan bir husus vardır. Eğer bir müttefiki kendisiyle bu şekilde ve bu tonda konuşmaya kalksaydı Amerika bunu çirkin, çok çirkin bulurdu.

Yüksek Seçim Kurulu itirazları tetkik ediyor

Alan memnun, satan memnun

Millet

Panorama

Kısmi Senato seçimlerinde bu hafta bir gerçek ortaya çıkmıştır: Türk milleti, çok yerde olduğu gibi ve biraz da tabiatının icabı olarak iki parti etrafında gruplaşmıştır. Akıllarının bir köşesinde hâlâ "Tek millet, tek parti, tek şef" sloganı bulunanların bu durumu yadırgaması tabiidir. Atatürk Devrimleri adı altında "Atatürksüz bir Atatürk Devri" hasretini duyanlar da bundan endişe verici neticeler çıkaracaklardır. "İkiye ayrılmış millet", "ikiye bölünmüş halk", "kardeş kavgası" gibi tâbirler mutlaka bol bol duyulacaktır. Ama ne mânasız küçük partilerin ortadan kaybolması ve ne de geniş kütlelerin CHP ve AP olarak siyaset sahasında gruplaşması bir tehlike taşımaktadır. Nitekim, demokratik rejime geçmemizden sonra halkın DP ve CHP olarak ikiye ayrılması da hiç bir zarar vermemiştir. Nihayet "oyunun kaideleri"ne riayetkâr iki partinin, sırayla iktidar ve muhalefette görev almalarının yadırganacak hiç bir tarafı yoktur.

Türk demokrasisine darbeyi, bu partilerden birinin başına geçmiş olan idareci takım ve onun zihniyeti vurmuştur. Türkiyede bazı kuvvetlerin temayülünün aksine memleket idare etmek imkânının bulunmadığını herkesin kabul etmesi lâzımdır. Bu kuvvetlerin memleketi bizzat idare etmek hevesleri yoktur. Buna cevaz olmadığını, böyle bir hevesin Türkiyeyi en koyu karanlığa götüreceğini bu kuvvetlerin kendileri herkesten iyi bilmektedirler. Nitekim kendi aralarından çıkan macera hevesliler'ni bu kuvvetler bizzat tasfiye edip cezalandırmışlardır. Ama partilerin bilmeleri gereken husus da bu kuvvetlerin kendilerine güven verecek bazı esasları siyasi hayatın şartı olarak ortaya koyduklarıdır. Bunlara 1960 Mayısından bu yana tek bir yenisi eklenmiştir: 27 Mayısa saygı. Yani bir parti, DP'nin âkibetine uğramak istemiyorsa, bu kuvvetlerin DP'ye karşı silâhla vaziyet almalarına yol açan davranışları benimsemeyecektir; bunlara ilâveten 27 Mayıs ile onun getirdiği fikirleri de birer gerçek olarak kabul edecektir.

AP'de bu istidat olmadığı için milletin bir büyük kısmının bu parti etrafında gruplaşması asıl endişe noktasını teşkil etmektedir. DP milletin gösterdiği yakınlığın sebeplerine doğru teşhis koymadığından dolayı gittikçe kendisini çıkmaz yollara sokmuş ve en sonda dünyanın başına yıkıldığını görmüştür. Şimdi, AP'yi elinde tutan takım DP'yi taklit etmeyi marifet sanmaktadır. Demokrasi rejimi en azından iki partiye muhtaçtır. Çok memleketteki tecrübe, partilerin adedi sadece iki olursa bunun hayır getirdiğini göstermiştir. Ama iki partinin ikisinin de Anayasanın ruhuna ve mânasına uygun, onun esaslarını ve prensiplerini benimsemiş partiler olması lâzımdır. AP'nin eline bir fırsat geçmiş bulunmaktadır. Şimdi he-

defi "DP'ye benzememek" olmalıdır. Bunu yapabilirse, başındaki takımdan kurtulabilirse "tahtırevalli oyunu" oynanabilecektir.

Senato seçimleri, her şeyden önce Partiler Kanununun bir an önce çıkması gerektiğinin "elle tutulur, gözle görülür" ispatını teşkil etmiştir.

A. P.

Erken inen bayraklar

(Kapaktaki koltuk)

Bundan on gün kadar önce Ankarada Ulus sinemasının önünden geçenler, sinemanın bitişiğindeki A.P. Genel Merkez binasının cephesinde asılı bulunan türk bayrağı ile parti bayrağının direklerin yarısında durduğunu farkettiler. O sırada Genel Merkezde bulunanların, hararetle devam ettirilen seçim kampanyası sebebiyle başlarını bile kaşıyacak halleri yoktu. Genel Başkan Gümüşpala ise, Doğunun tozlu yollarında bozulan arabalar ve irad edilmesi gerekli nutuklarla uğraşıp duruyordu.

Ortada herhangi bir olay olmadığı halde, bayrakların yarıya inmiş olması, bir A.P. linin dikkatini çekti. Durum, parti "ileri gelenlerine arzedildi ve şu cevap alındı :

"— Şimdi bu kadar iş arasında bayraklarla uğraşılır mı?. Seçimden sonra düzeltiriz!"

Ancak, bayrakları düzeltmeğe lüzum kalmadı. Lider Gümüşpalanın, Senato ara seçimlerine 24 saat kala âni olarak vefatı sebebiyle bayraklar bugün de eski durumlarını muhafaza etmektedirler. Bu garip olayın bir ihmâl neticesi mi, yoksa "mukaddesatçı" partiye semavi bir işaret mi olduğu bazı A. P. liler arasında ciddiyetle tartışıldı.

Gümüşpalanın vefat ettiği gecenin sabahı A. P. Genel Merkezinde gerçekten insana üzüntü veren bir manzara görülmekteydi. Bütün katlar ve merdiven boşlukları partili, sempatizan, milletvekili ve senatörlerle dolmuş ve ağlaşmalar, "rahmetli" diye başlıyan acılı sözler bütün binayı kaplamıştı.

Haberi öğrenen diğer partilere ve siyasî gruplara mensup kimseler de sabahın erken saatlerinden itibaren taziyet ziyaretlerine gelmeğe başladılar. Saat 11'e doğru Başbakan İsmet İnönünün geleceği haber alındı. Bu bambaşka bir telâşa sebep oldu. Ele güne karşı dağınık ve temizlenmemiş bir Genel Merkez göstermek istemeyen AP 'liler, daha bir kaç gün önce bayrak düzeltmekte gösterdikleri ihmalin tam tersine, "hamaratlık" kelimesiyle ifade olunabilecek bir faaliyete giriştiler. Yerlerden izmarit toplayan milletvekilleri, sağı solu düzelten parti ileri gelenleri ilgi çekici bir tablo meydana getiriyorlardı.

Başbakan İnönü A. P. Genel Merkezinde taziyede bulunuyor

Bir insanlık görevi

Bu arada, Gümüşpalanın resminin hâlâ eski, göze çarpmıyan yerinde asılı olduğu görüldü. Bir partili koştu ve biraz yüksekte olan çerçeveyi bir kaç zıplayıştan sonra indirdi. Resim ziyaretçilerin kabûl edilecekleri odanın en mutena yerine konulacaktı.

İnönünün ziyareti yaklaşmıştı. Bir partilinin aklına, resmin etrafına siyah şerit çekmek geldi. Ancak vakit dar olduğundan, Genel Merkezde çalışan odacı hanımın siyah başörtüsü siyah şerit yerine kullanıldı.

Bir Başbakan

Başbakan ve CHP Genel Başkanı İsmet İnönü saat 11.55 'te, AP Genel Merkezinin girişini teşkil eden çekçekçiden içeri girdi. Başbakan Yardımcısı Kemal Satır ile İçişleri Bakanı Orhan Öztrak da Başbakanla birlikte taziyet ziyaretine gelmişlerdi. Koyu renk bir elbise giymiş olan üzgün görünen İnönüyü Baki Güzey ile İhsan Sabri Çağlayangil birinci katta karşıladılar. Binayı dolduran A. P. lilerin gözleri hayretten faltaşı gibi açıldı. Adını her zaman küfürle anmaya dikkat ettikleri 80 yaşındaki Başbakan, işte karşılarında duruyordu. Hem de AP Genel merkezinde!. Bu şaşkınlık, ziyaretin sonuna kadar devam etti.

Üst kattaki odaya buyur edilen İnönü ve Bakanları, üzüntülerini samimi bir şekilde ifade ettiler, başsağlığı dilediler. Konuşmaların ağırlık merkezini, rahmetli Gümüşpalanın, mustarip bulunduğu ağır kalp hastalığına rağmen nasıl olup da bu yorucu geziye çıkmış - veya çıkarılmış - olduğu teşkil etti.

Ertuğrul Akça, bu konuda :

"— Söyledik kendisine, bu kadar çok yorulmamasını. Fakat dinlemedi" diyordu.

Konuşma şu şekilde devam etti:

İnönü :

"— Enfarktüsün tek çaresi dinlenmektir. Dinlenmesi gerekirdi."

Akça :

"— Doğru ama, Paşam dinletemedik bir türlü."

İnönü :

"— Evet, doğrudur. Bu, askerlikten gelme bir itiyattır. İnsanın mizacı ve tabiatı meselesidir."

Kemal Satır :

"— Ben arzetmiştim kendisine 'Paşam, bu kadar yorulma' dedim. Geçen sefer hastalandığında Şişli Hastahanesine gitmiştim. Beni görünce hemen ayağa kalkmağa teşebbüs etmişti. Tez canlıydı.'

Muhavereyi İnönü bağladı ve sorumlu mevkideki bir insanın, sıhha-

tini bu derecede ihmâl etmesini doğru bulmadığını belirterek :

"— Sigarayı bırakamadan gitti. Söyledim 'içme' diye. 'Yarım yarım içiyorum' demişti..." dedi.

İnönü, deminden beri konuşmaya katılmadan kendisini süzen gözlüklü adamın kim olduğunu merak etmişti. Akçaya :

"— Bu bey kim?" diye sordu.

Akçanın :

"— Cevat Önder, Paşam.' Şeklindeki cevabı Başbakana bir şeyler hatırlatmış olacak ki, Öndere dikkatle bakarak :

"— Haaaaa, hatırladım..." dedi.

Taziyet ziyareti sona ermişti. İnönü Genel Merkezden ayrılırken gazetecilerin sorularını şöyle cevaplandırdı :

"— Hürmetle taziyet ettim. Çok müteessirim. Rahmetlinin cenazesinde üzerimize düşen hizmet vazifelerini yapacağız. Resmi merasim yapılacaktır."

Vakitsiz patlıyan çıban

İnönünün ziyaretinden sonra AP Genel Merkezine AP 'li olmayanlar tarafından yapılan taziyet ziyaretleri arttı. Bazı tabii senatörler bile, uğradıkları hücumları bir tarafa bıraktılar ve insanlık görevlerini yerine getirdiler.

Ancak, Senato ara seçimlerinin sonuçlarının belli olduğu Pazartesi sabahından itibaren ziyarete gelenler Genel Merkezde Gümüşpaladan çok seçim sonuçlarından bahsedildiğini gördüler. Gelen ziyaretçiler Gümüşpalanın kaybından duydukları üzüntüyü anlatırlarken, ayni odada yüksek sesle yapılan seçim esprileri birbirini kovalıyordu. Bazen de bir partili, kafasında düğümlenen soruyu ortaya atacak oluyor ve çekingen bir sesle, "Hayırlısı ile bir de Genel Başkan seçsek... Acaba kim seçilecek?" diye söze başlıyor, fakat çatılan kaşlarla karşılaştığı gibi şu şekilde de azarlanıyor du :

"— Daha rahmetliyi toprağa vermedik!"

A.P. 'lilerin Gümüşpala toprağa verilmeden önce tartışmaktan kaçınır göründükleri bu mesele aslında parti için çok önemli ve muğlak bir meseledir. Gümüşpala, âni ölümüyle, son günlerde bölünmelerden biraz olsun uzaklaşmış olan partisini meçhullerle karşı karşıya bırakmıştır: Şimdi ne olacaktır? Partinin bütün ümitlerinin ve geleceğinin bağlandığı 1965 milletvekili genel seçimlerine bir yıl kala parti içinde zorla sağlanabilen denge birdenbire bozulmuş, istikrarsızlık çanları çalmağa başlamıştır. Eski bir Genel Kurmay Başkanı ve Orgeneral olması itibarile seçimle teveccüh edebilecek bir iktidarın alınmasında müsbet tesir oynayabilecek bir "bayrak" erken inmiştir. Nisbeten tarafsız ve itidalli tutumu ile, parti bünyesinde çoğunluğu teşkil eden ifratçıları birazcık da olsa frenleyebilen bir emniyet supabı, artık bu görevi yapacak mevkilde değildir.

Kelağa Küpe

Amma yüz!

Bir gazeteden bir kaç satır :

"AP'nin, bundan önceki seçimlerde olduğu gibi 7 Haziran seçimlerinde de tahmin ettiği sayı - hem AP için, hem de CHP - aritmetik bir kesinlikle gerçekleşmiştir."

Bu, seçimlerden sonra yazılıyor.

Şimdi, ayni gazetenin - Yeni İstanbul - seçim tahmini : 35 AP - 16 CHP.

Ne "aritmetik kesinlik" değil mi?

Ama ondan da önemlisi, bir yazının mürekkebi kurumadan öteki yazıyı yazabilmek!.. Ne yüz, değil mi?

Keşmekeşin eşiği

Bugün, Gümüşpalanın Genel Başkanlığı maziye karıştıktan sonra, eskiden pek belli olmıyan bir gerçek olanca açıklığı ile sırıtmaya başlamıştır: AP 'nin idaresi, parti içindeki en müfrit kimselerden meydana gelen, düşünce ve ideal bakımından eski DP 'ye dahi pek benzemediği gibi iktidar üzerinde söz sahibi sağlam kuvvetlere en fazla sevimsiz gelen bir ekipin elindedir. Saadettin Bilgiç ve arkadaşları, partinin bütün kilit noktalarını tutmuşlar ve ekip olarak iktidara yaklaşmanın sevincini şimdiden yaşamaya başlamışlardır. A.P. yi idare eden, politikasını çizen ve uygulayan adam, Saadettin Bilgiçtir. Genel Başkan seçimi ile bu durum değiştirilebilecek midir? Yoksa Bilgiçin veya onun tuttuğu şahsın Genel Başkan seçilmesi ile bu durum artık hiç önlenemiyecek bir vakıa haline mi gelecektir?

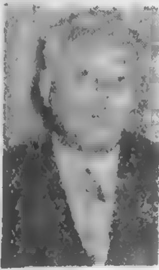
Ragıp Gümüşpalanın âni ölümü ile, belki partinin karşısına bir kaç yıl sonra çıkabilecek olan bu problemin birdenbire günlük bir mesele haline gelmesi, bugüne kadar Bilgiç ve arkadaşlarının parti içindeki iktidarlarını tasvip etmeyen, fakat onların karşısına açıkça çıkmaya da cesaret edemeyen bazı AP 'lilerin şapkalarını önlerine koyup derin düşüncelere dalmalarına sebep olmuştur.

Yüksel Menderes A. P. Genel Merkezinde

Aileden biri

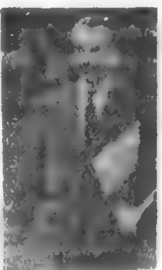
Akıllı olsalardı !

E. Alican

İki küçük parti, YTP ile CKMP fiilen iflâs etmiş bulunuyorlar. Mahalli seçimlerde uğradıkları hezimet kısmî Senato seçimlerinde perçinlenmiştir. MP daha bugünden bir seçime giremiyecek durumdadır. Bundan sonraki seçimlerde aynı âkibet YTP ile CKMP'yi beklemektedir. Türkiyede, CHP'nin karşısında bir parti vardır: AP. Bu, bir bakıma, eski CHP - DP ikilisinin tekrar doğuşudur.

İhtilâlden sonra, demokratik sisteme yeniden geçtiğimizde, CHP'nin karşısına partiler gerekti. Bölükbaşının CKMP si bir silkindi. Ekrem Alicana YTP kurduruldu. Gümüşpala eski DP tayfalarıyla AP yi kurdu. Bu üç parti, işin başından itibaren "Kim eski DP'ye benzeyecek" yarışına giriştiler. Yarışta bir tek şanslı vardı: AP. Ne YTP ve ne CKMP bu basit gerçeği görebildiler. Kendileri için hayat hakkı, DP olmadıkları sürece bulunacaktı. Bir parti DP olmaya kalkıştı mı, o mutlaka AP olacaktı. Zira AP öteki ikisinin yapamayacağını yapacak seviye ve kırattaydı. Akıllılık, Alican, Bölükbaşı ve CKMP de Bölükbaşının yerine geçenler için AP ye karşı AP nin silâhlarıyla değil, kendi bulacakları silâhlarla döğüşmekti.

A. Oğuz

Bunu yapmadılar. Belki istediler, güçleri ve kabiliyetleri, kıymetleri yetmedi. Zira, bir memlekette yeni bir parti olarak, bir lüzumun ifadesi halinde ortaya çıkabilmek ve bunu "kopya çekmeden" yapabilmek kolay değildir. "İhtilâlin Partisi" olsun diye kurdurulan YTP başarıyı Yüksel Menderesin kucağında ve "Altın Devir Edebiyatı"nda aradı. AP'nin dışındaki partiler içinde en fazla şanslısı oydu. Bu şansı en hovardaca yitiren o oldu. CKMP de, MP de CHP ile uğraşmayı fikir söylemekten kolay buldular. Halbuki bu iş için AP vardı ve bir defa rakiplerini o sahaya çekti mi, AP onları kolaylıkla yiyecekti.

Şimdi neticeler alınmıştır. Liderlerinin elinde, o bedbaht "DP'ye benzeme" yarışının fedaisi olarak ortaya atılan küçük partiler dökülmüşlerdir. Bunlar teselliyi "Bu memleket iki partiden fazlasını kaldırmıyor" teranesinde arıyorlar.

Yanılıyorlar.

Bu memleket, DP'nin birden fazlasını kaldırmıyor!

Bugüne kadar münferit halde kalan gayrimemnun AP' lilerin Genel Başkanlık seçimi sebebiyle birkaç gündenberi organize bir klik haline gelme çabasına giriştikleri gözden kaçmamaktadır. Bazı Aydın, Sinop, İstanbul ve Bursa milletvekillerinin önderliğinde gelişen bu hareket birkaç gün içinde Bilgiç ekipinin karşısına dikilmek için eksik ve gediklerini kapatmak gayretindedir Bu kliğin Genel Başkan adayı emekli Orgeneral Tekin Arıburnudur

Ancak, yakın istikbâlde bir Genel Başkan seçmek A. P nin tüzüğü bakımından imkânsızdır.

Bu yüzden mücadele, şimdilik "Genel Başkan Vekilliği" içindir. Bu mücadelede hükmü verecek olan Merkez Temsilciler Meclisi üzerinde Saadettin Bilgiç ve arkadaşlarının küçümsenmiyecek bir nüfuza sahip olduklarını bilen muhalifler, yapılacak toplantıya kadar durumu değiştirecek çok kuvvetli bir propaganda ve kulis çalışması gerektiğini ifade etmektedirler.

Bilgiç mi, Demirel mi?

Bilgiç grupunun kimi Genel Başkan Vekili adayı olarak ortaya çıkaracağı henüz belli değildir. Pek kuvvetli bir ihtimal olmamakla beraber, Saadettin Bilgiçin, bugüne kadar fiilen yürüttüğü Genel Başkanlığa artık resmen oturmak isteyeceği ve adaylığını koyacağı söylenmektedir. Ancak Saadettin Bilgiç ve ekipinin Kayseri Cezaevinden de desteklendiği ifade edilen Menderesin meşhur Su İşleri Genel Müdürü Süleyman Demireli aday göstermeleri ve desteklemeleri ihtimâli daha kuvvetli görünmektedir. Bu ihtimâlin kuvvetine delil olarak, Saadettin Bilgiçin kendisinin Genel Başkanlık için antipatik bulunması ihtimalini bildiği ve ihtiyatlı bir politikacı olarak bir mağlûbiyet riskini göze almıyacağı ileri sürülmektedir. Ancak Bilgiç veya Demirelin adaylığı konusunda bu ekipin seçim öncesinde karara varacaklarına muhakkak nazarıyla bakılmaktadır.

Saadettin Bilgiç ekipinin tanınmış simalarından biri bu konuda AKİS muhabirine şöyle dedi:

"— Saadettin beyle Süleyman Demirel çok yakın arkadaştırlar. Aynı ideale başkoymuşlardır. İkisi de Ispartalıdır. Eğer Demirel aday ise, Bilgiç aday olmıyacaktır. Eğer Bilgiç aday ise, Süleyman bey muhakkak onu destekleyecektir!"

Bilgiç ekipinin karşısındaki muhalif grupa mensup bir AP milletvekili de anlattığı şu olayla bu arkadaşlığın kuvvetini teyid etti:

"— Süleyman Demireli bu ara seçimlerinde Meclise getirmek istiyorlardı. Fakat Demirelin yaşı senatörlük için kâfi gelmediğinden başka bir yol tuttular. Ispartalıların hepsi Bilgiç grupuna dahildir. Fakat Ispartanın milletvekili kontenjanı da mahdut. Hiçbiri de milletvekilliğinden vazgeçmek istemiyor Halbuki Demireli de 1965 seçimlerinde milletvekili olarak Meclise getirmek istiyorlar Buna çare olarak Mustafa Gülcigil milletvekili olduğu halde senatör adayı olarak ara seçimlerine katıldı. Şimdi ondan boşalan milletvekilliği için 1963 'te Demirelin adaylığını koyacaklar Bu taktik uğruna Ispartalı olan Aydın Yalçının AP 'den senatör seçilme ihtimâli gürültüye gitti."

Su İşleri Genel Müdürlüğü 27 Mayıs devrimi ile sona eren ve askerliğini ancak bundan sonra yapabilen Süleyman Demirel hâlen kardeşi Hacı Ali Demirel ile birlikte milyonluk taahhüt ve proje işleri yapmaktadır. Demirel bu haftanın başında bir AKİS muhabirinin:

"— Adaylığınızı koyacak mısınız?" sorusuna müspet veya menfi herhangi bir cevap vermekten sakınmıştır.

Ancak Süleyman Demireli beklerken Hacı kardeşi ile konuşmak fırsatını bulan AKİS muhabiri, Demir-

ellerin AP Genel Başkanlığını kuvvetle arzu ettikleri intibaını edindi.

Hacı Ali Demirel partilere artık genç liderler getirilmesi gerektiğini yürekten ifade etti ve hattâ AP'lilerin en çok nefret ettikleri bir fıkra yazarını -bu konuda aynı yönde bir fikir ileri sürdüğü için- haklı bulduğunu söyledi

Temsilciler Meclisi toplantısına doğru büyük bir fırtınaya dalan AP gemisi, bundan ya Bilgiç ekipinin hırvasını çalacak genç, atak ve ifratçı bir kaptanın idaresinde çıkarak sonucu tahmin edilemiyecek bir rota tutturacak, ya da nisbeden itidal sahibi AP'lilerin ağır basmaları ile, orgeneralllik yapmış, sağduyu sahibi bir Genel Başkana sahip olacak ve - belki de - böylece sâkin ve durgun denizlere dümen kırabilecektir.

Bu arada Temsilciler Meclisinde tek oy almaları dahi şüpheli bazı isimlerin de adaylıklarından bahsedilmektedir. AP üyesi olmıyan Ali Fuat Cebesoy ve Suat Hayri Ürgüplü ile herhangi bir grupun desteğini sağlıyacak durumda bulunmayan İhsan Sabri Çağlayangil bu ikinci tip adaylardandır

Gümüşpalanın son anları

Adalet Partisini bu beklenmedik problemlerle karşı karşıya bırakan üzücü olay şöyle başladı :

Koyu renkli bir araba, Ortaköy çıkışında birdenbire daralan, sonra Lido Oteli önünde yine birdenbire genişleyiveren dönemeci hızla aldı. Lastikler hem süratten ve hem de hız it virajı alıştan gecenin sessizliğinde acı acı inlediler Geçen haftanın sonunda, Cumayı Cumartesiye bağlıyan gece yarısı idi ve saatler 1.32 yi gösteriyordu.

Araba aynı süratle Lido Otelinin önüne gelip durdu. İçinden fırlayan bir adam, otelin bahçeli ön kapısından içeriye daldı ve asıl giriş kapısına geldiği anda durdu. Kapıdan yaşlıca, orta boylu, bitkin görünüşlü bir ikinci adam daha çıkmıştı Birinci ile ikinci karşılıklı durdular Birinci :

"— Ne haber? Nasıl, iyi mi hocam?" diye sordu.

İkinci adam, birincinin gözlerinden gözlerini kaçırdı ve ağır bir sesle :

"— Paşayı maalesef kaybettik. Celâl!.." dedi

Hoca, Profesör Doktor Ekrem Şerif Egeli; Celâl de, doktor ve AP milletvekili Celâl Ertuğdu. Egeli'nin "maalesef kaybettik" dediği "Paşa" ise AP'nin yorgun asker lideri Ragıp Gümüşpaladan başkası değildi.

Yorgun askerler

Olay, basın ve yayın organlarının çalışma sürelerini doldurduğu bir saate rastladığı için İstanbulda pek çabuk duyulmadı. Gümüşpalanın İstanbula gelişinde yanından ayrılmamış olan AP Urfa milletvekili Kadri Eroğan, bu arada yıldırım telefonla Ankarayı aramış ve Genel Merkeze acı haberi ulaştırmıştı. Ankarada da haber, yalnızca Genel Merkez ile Gümüşpalanın evinden başka bir yerlere pek sızmadı

Aynı saatlerde, Babıâli yokuşunun yeni, eski bütün rotatifleri bütün güçleriyle dönüyorlar, ertesi günün gazetelerini basıyorlardı. Türkiyenin en büyük gazetesi Hürriyet, Trakya ve dolayları baskısını geçmiş, Batı Anadolu baskısını çoktan bitirmişti bile Yokuşta teknik işçilerden ve bayilerden başka kimse kalmamıştı. O sırada Cemal Nadir sokağındaki çalışan iki rotatiften biri ansızın sustu. Az baskılı Bedii Faikin Dünyası baskısını çoktan sona erdirmişti ama, komşuşu Akşam baskıya devam ediyordu. Susan, Akşamın rotatifiydi. Gece saat 2.30 sularında saçı başı darmadağın, ağzında kalın bir püro olduğu halde gazetenin sorumlu yazı müdürü Doğan Can telâşla kapıdan içeri girmiş ve baskıyı durdurmuştu. Basılan 15 bin gazete derhal bayiden geri çekildi ve ambara atıldı. Her ne kadar bu geri çekişte öbür bayiler bir bityeniği aradılarsa da, Akşamcılar atı kendileri alıp Üsküdarı da yine kendileri geçmek istediklerinden, kapıları, pencereleri sımsıkı kapayıp hummalı bir faaliyete giriştiler. Çabucak kalıp değiştirildi ve "Gümüşpala Dün Gece Öldü" manşeti çekildi.

Hükümet Meselesi

Mahallî seçimlerden sonra, Hükümet ile ilgili olarak ortaya atılmış olan bir fikrin, daha pes perdeden dahi olsa, kısmî Senato seçimlerinden sonra da tekrarlanmasını beklemek lâzımdır. Bu sefer de "la sesi"ni, seçimzede Ekrem Alican vermiştir. Kendi kendini yediği anlaşılan YTP Genel Başkanının seçim neticelerinden çıkardığı hüküm, AP gazetelerine başlık olan şu kerametttir : "Hükümetin bir ekalliyet hükümeti olduğu anlaşıldı". Bunu anlamak pek zor olmadığına göre, asıl anlaşılan YTP liderinin anlama kabiliyetidir. Zira İnönünün üçüncü hükümeti kurulduğunda bu husus Mecliste uzun uzadıya tartışılmış, belirtilmiş, kabul olunmuştur.

Demokrasilerde usul şudur : Bir Genel Seçimle bir Meclis kurulur. O Mecliste ekseriyet bulan hükümet, Hükümet olur. Genel Seçim yenileninceye kadar Mecliste teşekkül eden ekseriyetlere dayanan Hükümetler hükümet ederler. Yoksa her kısmî veya mahallî seçimden sonra İktidarda bir değişiklik hiç kimsenin hatırından geçmez. İngilterede yıllardır hemen bütün kısmî seçimleri İşçiler kazanmaktadır. Ama İngiltereyi bir Muhafazakâr Hükümet idare etmektedir ve yeni seçimlere kadar da idarede devam edecektir.

Bu bakımdan, kısmî Senato seçimlerinin bizde bir Hükümet Meselesi yaratabileceği pek hatıra getirilmemelidir. Meclis seçimi öne almak kararını verir, yeni Genel Seçime gidilir, o başka. Böyle bir istidat Mecliste gözükmemektedir. Böyle bir istidat küçük partilerin milletvekillerinde hiç yoktur. AP milletvekillerinin büyük kısmı buna karşıdır. CHP milletvekilleri bu çeşit bir arzu beslememektedirler. O halde? Ekrem Alican kendisini ne kadar dev aynasında görse, her halde bir tek kendi oyuyla Meclisin feshedebileceğini düşünebilecek kadar ölçüyü kaçırmamıştır. Bugünkü Mecliste CHP siz fiilen bir hükümet kurulamayacağına, CHP'nin ise AP ile bir koalisyonu asla yapamayacağına göre memleket bir Hükümet Buhranının önünde değildir.

Hükümet, CHP'nin dışında herhangi bir partinin, parti olarak desteğiyle kurulmamıştır. Onun için bu hükümeti düşürmek, İkinci Koalisyonda olduğu gibi bir partinin iktidarında değildir. Alicanın nihayet yapabileceği, Hükümeti bir güven oyuna zorlamaktır ki o bile pek kabil görünmemektedir. Meclisin temayülü daha ziyade, devreyi bu Hükümetin bitirmesidir.

Peki seçimzede Alican ne kıpırdanıyor?

Ha, bakınız, onun bir muhtemel sebebi olabilir. İnönünün Amerikaya, Johnson ile görüşmeye gideceği yolunda söylentiler ortada dolaşıyor ya. Üstadın merakı, yurt dışında olan Hükümet Başkanlarını hükümetsiz bırakmaktır.

Her halde, gene öyle bir ümide kapılmıştır.

Tabii, haber daha fazla gizli kalamadı ve Akşamın yanı sıra öbür büyüklü küçüklü gazeteler de uyandılar ama, artık vakit çok geçti.

Sonun başlangıcı

İki gün gazetelerde arka arkaya "Söylediler, söylediler. Şimdi biz konuşuyoruz. Vatandaş, CHP'nin Saraçhanedeki açık hava toplantısına mutlaka gel" yollu ilânlar veren CHP, cuma günü randevu yerinde pek umduğunu buldu sayılamaz. Seçim propagandasının son günü olan Cumartesi günü ise aynı yerde AP'nin bir başka toplantısı vardı ve lider Gümüşpala, çıktığı büyük yurt gezisini böylece İstanbulda tamamlayıp bitirecekti.

Gümüşpala, otomobiliyle Perşembe günü öğleye doğru İstanbula girdi. Doğruca, sahibini çok yakından tanıdığı ve İstanbula gelişlerinde inmeyi âdet haline getirdiği Lido oteline geçti. Ancak ertesi günü İstanbul AP İl Merkezine gitti. Teşkilât tam takımıyla lideri bekliyordu. Gümüşpala 10 bin kilometrelik büyük yurt gezisinin bütün yorgunluğunu üzerinde taşıyordu. Hafif sararmış, göz altlarındaki torbalar sarkmıştı. Üstelik sinirliydi de. Çevresindekiler bu sinirliliği Paşanın yol yorgunluğuna verdiler. Gümüşpalanın yanında özel doktoru, milletvekili Prof. Dr. Celâl Ertuğ da vardı. Ertuğ, devamlı surette Gümüşpalaya bir çeşit fren görevi görüyordu.

Gümüşpala parti il merkezinde ilgililerle ertesi günkü açık hava toplantısını ve Pazar günkü seçimleri konuştu. Son derece güvenliydi.

"— İstanbulda en azından sekiz senatör çıkaracağız" dedi, memnun memnun çevresindekilere baktı. Berikiler de bu sayıda senatör çıkaracaklarına inanıyorlardı.

Daha sonra Gümüşpala, İl Başkanının odasına çekildi ve Cumartesi günü açık hava toplantısında okuyacağı nutkunun müsveddelerini hazırlamağa koyuldu. Partililer de başka hazırlıkların tamamlanmasıyla ilgilenmeye başladılar. Bir ara, Başkan odasında çalışan Gümüşpaladan herhangi bir ses gelmeyince, doktor Ertuğ kapıyı açıp içeri girdi ve Gümüşpalayı oturduğu koltukta hafifçe yana yıkılmış ve boynundaki kravatını gevşetmiş, hırıltılı bir şekilde soluk alıp verirken buldu ve derhal yanına koştu. Gümüşpalaya, son günlerde kendisini sık sık yoklayan "çarpıntı"lardan biri gelmişti. Ertuğ gerekeni yaptı, yatıştırıcı bir ilâç verdi ve gerçekten de Gümüşpalanın az sonra sakinleşip normale döndüğü görüldü.

Çevresindekilerin endişeli bakışları karşısında Gümüşpala yine güldü ve:

Süleyman Demirel
Perdenin arkasında

"— Bu, geçen yılki gibi korkulu cinsinden değil canım! O krizdi. Bu sadece, çıktığım üç kat merdivenin verdiği bir tıkanma. Hepsi bu!" dedi.

Cuma gününün hikâyesi

Ertuğun ayrılmasından sonra Gümüşpala, ertesi günkü nutkunun müsveddelerini de yanına aldı ve parti binasından çıkarak, kapı önünde kendisini beklemekte olan 06 AC 535 sayılı Buick marka otomobiline bindi. Doğruca Fatihteki annesini ziyarete gitti. Anne Gümüşpala 86 yaşını sürüyordu ve bir yanı inmeliydi. Ana oğul hasretle birbirlerine sarıldılar. Gümüşpala, yaşlı anasının elini, ana da oğlunu yanaklarından öptü ve hemen, nasıl olduğunu sordu. Gümüşpala, anasının bu yakın ilgisine gülerek karşılık verdi, iyi olduğunu, hiç birşeyi olmadığını, endişe etmemesini söyledi. Sadece biraz yorgundu, o kadar. Tabiî şu kadar bin kilometre yol katetmişti, kolay değildi. Hem artık eski Ragıp değildi ki... Yaşlanmıştı, yaşlandığını yavaş yavaş duyuyordu.

Gümüşpala, annesini ziyaretten sonra, akşam sularında, yine kalmakta olduğu oteli Lidoya döndü. Gelen partililerle salonda oturup konuştu. Partililerle birlikte o da en çok Pazar günki Senato seçimleriyle ilgilendi. Arada bir, yanından ayrılmayan otelin sahibi ve askerliği sırasında emir subaylığında bulunan Sabit Ünsal ile başka konularda ve havadan sudan da konuşuyordu.

Akşam yemeğini canı istemedi. Gündüz gelen "çarpıntı"dan pek belli etmek istememişti ama biraz ürkmüş gibi bir hali vardı. Ünsalın ısrarlarına da aldırmadı. Odasına çıkacak, dinlenecek ve yarınki nutkunun son düzeltmelerini yapacaktı. Yemek konusunda ise, Ünsal yukarıya bir kâse yoğurtla biraz toz şeker gönderirse onu yer, sonra da yatardı.

Gümüşpala odasına çekildi. Ünsal da Paşasının dediğini ikiletmedi, yukarıya bir kâse Ömür yoğurdu ile bir tabak toz şeker yolladı. Gümüşpala odanın denize bakan penceresi önüne konmuş küçük bir masada nutkunun müsveddeleri üzerine kapanmış çalışıyordu.

Çalışmasını bir anlığına bıraktı, yoğurdunu şekerledi, yedi ve yeniden çalışmalarına döndü. Saat geceyarısına yaklaşıyordu.

Kriz geliyor

Büyük kriz geldiğinde çevresindekiler hemen Prof. Ekrem Şerif Egeliyi telefonda buldular ve durumun vehametini belirterek çarçabuk gelmesini söylediler.

Egeli, Lido Otelindeki Gümüşpalanın odasına vardığında saat yarıma geliyordu ve AP lideri gitgide ağırlaşmaktaydı. Hırıltılı bir şekilde soluyordu, çevresindekilerin kolu kanadı kırılmıştı ve hepsi de Egeliyi bir mûcize yaratıcısı görüyordu.

Gümüşpalanın bütün canlılığı gözlerindeydi. Soluğu gayrimuntazamdı ve göğsündeki hırıltılar gitgide artıyordu. Egeli, acele bir oksijen çadırına ihtiyacı olduğunu söyledi. Son çare, Gümüşpalayı oksijen çadırına koymaktı. Yakınlarda bir yerde oksijen çadırı olup olmadığı düşünülürken Kadri Eroğanın aklına eski meslek arkadaşı İstanbul Valisi Niyazi Akıdan bu konuda yardım istemek geldi. Derhal telefona sarıldı. Akıyı evinde buldu, durumu anlattı.

Akı, Eroğana gerekli herşeyi yapacağını, hemen şimdi oksijen çadırı için Ortaköy şifa yurduna telefon edip emir vereceğini ve merak etmemelerini söyledi.

Oksijen çadırı bir fayda sağlayabilecek, Gümüşpalayı kurtarabilecek miydi?

Saatler gece yarısından sonra 1.28'i gösteriyordu ve Eroğan telefondan yukarıya - Gümüşpalanın odası otelin üçüncü katındaydı - hızla koşup çıktığında artık iş işten geçmişti. Gümüşpala başucunda toplananlara bütün gücünü gözlerinde toplayarak baktı ve hayata gözlerini kapadı. Saat tam 1.30'du.

Gümüşpalanın cenazesi Salı günü yapılan büyük bir törenle istirahatgâhına bırakıldı.

Rumların Yanında Ermeniler

Yunanlılar, Türkiyenin paralanıp bir parçasının kendilerine verilmesi için harekete geçtiklerinde yanlarında ermenileri bulmakta gecikmediler. Ermeniler de aynı gayenin peşindeydiler. Onlar da, türk toprakları üzerinde kendilerine ait bir devlet kurmak istiyorlardı. 1918 yazında, Cenevrede "Türkiyede Baskı Altında Bulunan Milletler Birliği" adı altında bir cemiyet kuruldu. Cemiyetin âlemdarları Venizelos ile Nubar Paşa idi. Eski Mısır Başbakanı Nubar Paşanın oğlu Bodos Nubarın muazzam bir serveti vardı. Bodos, bu parasıyla bir Ermeni Devletinin propagandasını yapıyordu. Venizelos da aynı kampanyayı açmıştı. Ermenilerle rumlar bir çatı altında birleştiler.

Aslında, yunanlılarla ermenilerin Türkiyenin parçalanması konusunda fazla bir ayrılıkları yoktu. Anadolunun bir parçasını biri, bir parçasını öteki alacaklardı. Yalnız, Pontus yüzünden ermenilerin Yunanistan Hükümetiyle değil de Pontus rumlarıyla ihtilâfları vardı. Ermeniler istiyorlardı ki Trabzon ermeni Devletine katılsın ve ermeniler Pontus rumlarına bazı haklar tanısınlar. Halbuki Pontus rumları bir müstakil Pontus Devleti istiyorlar ve bunun Ermeni Devletiyle birlikte ancak bir konfederasyon kurmasına razı oluyorlardı. Bu mahalli ihtilafa rağmen, 1919-20 yıllarında iki çakalın işbirliği mükemmel yürümüştür.

Cemiyetler kuruluyor

Cenevrede bilhassa ermenilerin teşebbüsüyle ve rumlarla bazı arapların ve yahudilerin de iştirakiyle "Türkiyede Baskı Altında Bulunan Milletler Birliği" kurulunca Venizelos bu tarz cemiyetlerin bütün dünyada çoğaltılmasını faydalı buldu. Bunun üzerine Yunan Dışişleri Bakanı Politis, Londradaki elçileri Kaklamanosa bir şifre göndererek bazı direktifler verdi. Böyle bir birlik Londrada da kurulmalıydı. Onun için Elçi, Nubar Paşanın Londradaki temsilcileriyle temasa geçecekti. Elçiye, birliğin statüsü ve gerekli malzeme yollanmıştı. "Türkiyede Baskı Altında Bulunan Milletler Birliği" Londrada kurulduktan sonra Amerika, İtalya ve İsveçte de kurulacaktı. Yunanlılar İspanya ve Brezilya için de ümitliydiler. Bir ermeni, Gezeryan, bu iş için Madride hareket etmişti. Cemiyetlerin çoğalması, türklere karşı açılmış olan kampanyayı çok kuvvetlendirecekti.

Birliğin statüsünün 1. Maddesi şudur: "Cenevrede Baskı Altında Bulunan Milletler Birliği adını taşıyan bir cemiyet kurulmuştur". 4. Maddede şöyle denilmektedir: "Hedefine varmak için Birlik aşağıdaki vasıtaları kullanacaktır: a) Her çeşit yayın. b) Konferanslar. c) Mitingler, d) Kardeşlik bayramları". 5. Madde ise şudur: "Birlik, fikirlerini bütün dost ve müttefik memleketlerde yaymaya ve orada dostluk yuvaları kurmaya çalışacaktır." Nihayet 6. Madde şöyle demektedir: "Birlik Türkiyeye karşı girişilmiş olan mücadeleyi kuvvetlendirmek ve gönüllülerin faaliyetlerine hız vermek için tarafsız ve müttefik memleketlerde şubeler açacaktır."

Görülüyor ki bu tam bir harp planlamasıdır ve rumlarla ermeniler Türkiyenin parçalanması için elelediler. Bu birliğin yayınlarından biri bu bakımdan ilgi çekicidir. "Ermeni-rum dostluğu" adını taşıyan kitapta üç kişinin nutukları vardır: Arşak Çobanyan, Bodos Nubar ve Venizelos! Üç ahbap çavuşlar bu nutuklarında Türkiyenin niçin parçalanması gerektiğini dünya umumi efkârına anlatmaktadırlar.

Venizelos ve Nubar Paşa

Ermeniler, bilhassa Nubar Paşa, Venizelosun Türkiyeye karşı kampanyasında ellerinden gelen hiç bir yardımı esirgememişlerdir. Venizelos 27 Eylül 1919'da Başkan Wilson'a Yunanistanın Trakya hakkındaki taleplerini anlatan, daktiloyla dokuz sayfalık bir muhtıra vermiştir. Bu muhtırada Yunan Başbakanı bir takım rakamlar sayıp dökerek Yunanistanın istediği topraklarda zaten rumların oturmakta olduğunu ispat etmeye çalışmaktadır. Venizelosa bakılırsa bu topraklarda, 1912 sayımına göre, 400 bin rum, 360 bin türk ve 70 bin bulgar oturmaktadır.

Venizelos bu muhtırayı Başkan Wilson'a verdikten sonra bunun bir yazıyla tasdikini ermenilerden istemiştir. Ermenilerden gelecek böyle bir teyidin amerikalılar üzerinde çok müsbet intiba bırakacağını kurnaz giritli hesaplamıştır. Venizelos bu hususta Nubar Paşayla mutabık kalmıştır. Nubar Paşa, Venizelosun istediği ve-

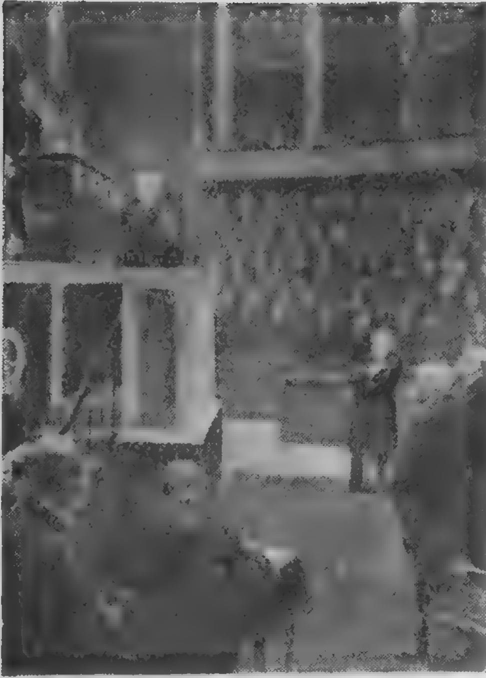
Rusları bekleyen Trabzon

"12 Kasım 1918. Biz, Manchester'deki Ermeni, Rum ve Suriyeliler Cemiyetinin temsilcileri harbin zaferle sona erişi münasebetiyle saygılı ve samimi tebriklerimizi sunarız. Türklerin asırlardır süren zulümlerinden milletlerimizi tam ve kesin olarak kurtaracak bir genel barışı hararetle beklediğimizi arzederiz."

Bugün, Londradaki yunan elçiliğinin açıklanmış bulunan arşivlerindeki vesikalar göstermektedir ki bu telgraf ve bunun gibi telgraflar Venizelosun propaganda mekanizması tarafından düzenlenmiştir. Nitekim bu hususu Yunanistanın Manchester'deki Başkonsolosu Mavrudis, Kaklamanosa yolladığı 2 Kasım 1918 tarihli mektubunda teyit etmektedir. Mavrudis bu mektubunda ermenilerle suriyelilerle işbirliği yapmak hususunda direktif aldığını, bu esasa göre temaslar kurduğunu, Müttefiklerden harpten sonra hristiyan toplulukların türklerin idaresinde kalmaması için teminat koparmaya çalıştıklarını, buna göre telgraflar hazırladıklarını anlatmaktadır. Bu maksatla Mavrudis, her üç cemiyetin sekreterleri tarafından imzalanmış bir mektubu Manchester Guardian'a gönderttiğini, bu mektubun bir telgraf halinde Müttefik liderlere de gönderilmesinin düşünüldüğünü bildirmekte ve şöyle demektedir :

"Ancak, böyle bir hareketi tasvip edip etmeyeceğinizi bilmediğimden dolayı telgraf işini geçiktirdim".

Yunan elçisi, bu telgrafın derhal gönderilmesini Manchester'deki Başkonsolosuna bildirmiş, bunun üzerine yukardaki telgraf yollanmıştır. Bu da, iplerin kimin elinde olduğunu göstermektedir.

Başkan Wilson Fransız Meclisinde

şikayı vermiştir. Kurnaz giritlinin Amerika Cumhurbaşkanına delil diye sunduğu bu vesika şudur:

"Milli Ermeni Delegasyonu, 12, Başkan Wilson Caddesi, Paris, 4 Ekim 1919. Aşağıda imzası bulunan ben, Ermeni Delegasyonu Başkanı Bodos Nubar, Başbakan Venizelos ve Albay House tarafından Trakya halkına ait bazı istatistiki mâlûmatı yunan delegasyonuna ait evraktan ve bir resmi türk istatistik almanağından kontrol etmek üzere dâvet olunduğumda aşağıdaki vesikalar emrime âmâde tutuldu. . . . Bu vesikaları inceledikten ve yunan delegasyonuna ait evraktaki rakamları türk kaynaklarındaki rakamlarla karşılaştırdıktan sonra bunların bana verilmiş olan resmi türk istatistik almanağındaki rakamlarla tamamen mutabakat hâlinde olduğunu beyan ederim. İmza: Bodos Nubar".

Ortaklık gösterileri

Zaten, rumlarla ermeniler arasındaki işbirliği İstanbuldaki ermeni basınının da daima hararetle savunduğu bir konu olmuştur. İstanbuldaki ermeni basını, Müttefiklerin zaferi üzerine hemen İstanbula, Trakyaya ve Anadoluya ait meselelerin hallinde sıkı bir ermeni-rum işbirliğini istemiştir.

Müttefiklerin zaferi üzerine Lloyd George, Balfour Clemenceau, Orlando, Wilson, Venizelos ve Paçiçe gönderilen bir telgraf da ilgi çekicidir. Telgrafın altında bir ermeni ile bir rumun imzası vardır. Ermeni, Manchester Ermeni Temsil Heyeti adına Arapyandır Rum Manchester Rum Cemiyeti adına Bostancıdır. Bunlara, Manchester Suriyeliler Cemiyeti adına Kahla diye bir de arap katılmıştır. Telgrafta şöyle denilmektedir :

Fransanın iki generali : Joffre ve Foch

"Türkiye parçalanmalıdır!"

Rumlarla ermenilerin müşterek kampanyalarının ana parolası şu olmuştur: "Barıştan sonra Türkiyede, türk idaresinde hristiyan topluluk bırakılmamalıdır." Tabii bunun mânası, hristiyan toplulukların bulunduğu türk topraklarının türklerden alınıp ermenilere veya rumlara verilmesini istemekten başka şey değildir. Nitekim bu maksatla, Müttefiklerin zaferinden sonra bir çok büyük ingiliz şehrinde ermenilerle rumlar müşterek toplantılar yapmışlar ve bu talepte bulunmuşlardır. Bu talepler bizzat Venizelos ile Nubar Paşa tarafından desteklenmiştir. Kurnaz giritli kendi adamlarına, bu taleplerin bütün Müttefik Devletler Başkanlarına iletilmesini tembih etmiştir. Kaklamanosun bu konuda Paristeki Venizelosa yazdığı bir şifre önemlidir. Londradaki yunan elçisi Başbakanına şöyle demektedir :

"Londra, Ocak 1919. Bay Başkan, buradaki Yunanlılar Cemiyetinin İdare Heyeti ermenilerle birlikte hazırladıkları bir karar suretinin metnini, sizin mutabakatınızı almak üzere bana getirdi. Bu karar suretini Müttefiklerin temsilcilerine göndermek istemektedirler. Metni okuduktan sonra, bunun Kraliyet Hükûmetinin (Yunan Kraliyet Hükûmetinin) görüşlerine tamamen uyduğunu belirterek bunu olduğu gibi, Müttefiklerin temsilcilerine gönderebileceklerini söyledim."

Kaklamanosun bahsettiği ve Bodos Nubar Paşaya da mutabakatı alınmak üzere gönderilen karar sureti şudur :

"Biz, asırlardır türkler tarafından baskı altında tutulan, işkence edilen ve katledilen Türkiyenin hristiyan ermeni ve rumları, Müttefiklerin nihai zaferinde bizim de hissemiz bulunduğu inancı içinde şu hususları talep etmekteyiz: 1) Yunan ve ermeni toprakları üzerindeki türk hakimiyeti bitmelidir. 2) Her milletin kendi kaderini bizzat tayin hakkı esasına uygun olarak müstakil bir Ermeni Devleti kurulmalı ve Osmanlı İmparatorluğunun rum bölgeleri Yunanistana katılmalıdır. 3) Suçludan uygun bir tazminat alınmalı ve iki milyon hristiyanın katlinin sorumluları mutlaka cezalandırılmalıdır."

Gerçekten de Londrada, bu maksatla bir müşterek rum-ermeni komitesi kurulmuştur. Bu hususta, yunan hükümeti tarafından "Yabancı hâkimiyeti altında bulunan topraklarda yaşayan yunanlılar hareketi" ni teşkilâtlandırmaya memur edilen Spanudisin Londradaki yunan elçisine yazdığı mektup şudur : .

"Ritz Hotel, Londra, 7 Şubat 1919. Bay Elçi, Cemiyetinizi idare heyeti muvakkaten kurulup harekete geçen rum-ermeni komitesinin faaliyetinin çok başarılı olduğunu görerek bunu daha sağlam ve daha devamlı temeller üzerine oturtmakta fayda mülahaza etmiştir. Bu konuda Başbakanın (Venizelosun) mütâleasının alınmasına karar vermiştir. Bu itibarla, Cemiyetimiz adına sizden şifreyle Başbakandan fikrini ve bir işbirliğinin hangi hudutlar içinde kalması gerektiği konusundaki talimatını almanızı rica ederiz. Bu arada, Atinada ve Pariste bu hususta bir çok defalar konuşmuş olduğum Başbakanın böyle bir işbirliğine tamamile taraftar bulunduğunu ve bana sık sık bunun lüzumuna, hatta zaruretine işaret etmiş olduğunu size bildirmekte fayda görüyorum. Size teşekkür eder, saygılarımı sunarım. Spanudis"

Kaklamanos bu müracaat üzerine vaziyeti Venizeloca bildirmiş ve ondan talimat istemiştir. Elçinin Başbakana telgrafını Dışişleri Bakanı Politis cevaplandırmıştır:

Clemenceau Petain ile beraber

"Paris, 12 Şubat 1919. Başbakan Londradaki yunanlılar cemiyetinden ermenilerle umumi mahiyette işbirliği yapmalarını ve bir hudut çizmemelerini rica etmektedir. Zira cemiyetin ermenilerle Trabzon konusunda ihtilâfa düşmemesi gerekmektedir."

Aynı gün elçiye Paristen bir paket geliyordu. Paket, Paristeki yunan heyeti tarafından gönderilmişti. Pakette, 11 Aralık 1918 'de Paris Aydın Ermeniler Birliğinin açılışı münasebetiyle verilmiş olan nutukları derleyen bir broşürden elli tane bulunmaktaydı. Yunanlılar bunun Londradaki elçileri tarafından "gerekli yerler" e dağıtılmasını istiyorlardı.

Bozacının şahidi

Bundan sonra yunanlılarla ermenilerin birbirlerini desteklemeleri ve birbirlerinin Türkiye üzerindeki taleplerini savunup reklâm etmeleri devam etmiş, daha da geniş bir çap almıştır. 1919' un Ağustos ayında Liverpool'daki Rotary Klüpte bir konuşma yapan ermeni Zekiyan, İzmirdeki kötü türk idaresine mutlaka son verilmesini ve İzmir Meselesine bir hâl çaresi bulunmasını istemiştir. Zekiyan bir ermeni iş adamıdır. Aynı ayın sonunda Londradaki Ermeni Bürosu Kaklamanos ile temasa geçerek kendisine bazı broşürler gönderilmiş ve ermeni toplantılarında yunan taleplerinden bahsedildiğini bildirmiştir.

Yunanlılarla ermeniler arasındaki işbirliği, Venizelosun 1920 Kasımında iktidardan düşmesinden sonra da devam etmiştir. Nitekim ermeni generali Torkom 1921 yazında, ingiliz başkentindeki yeni yunan elçisi Rizo-Rangabeye aşağıdaki mektubu yazmıştır :

"Sayın Elçi, yakında Ermenistan ve Yeni Doğu adında bir dergiyi yayınlamaya başlıyoruz. Bildiğiniz gibi bu dergi Doğudaki yunan ve ermeni taleplerinin savunmasını yapacaktır. Sizden Yunanistanın Paris, Roma, Madrit, İskandinav memleketleri, Hollanda, Danimarka, İsviçre, Belgrat, Bükreş, İstanbul, Mısır ve Washington'daki elçi, maslâhatgüzar veya konsoloslarınıza bir mektup yazarak kendi bölgelerindeki yunan kolonisinden dergiye yardım sağlamalarını istemenizi rica ederiz. Aynı talep oralardaki ermeni kolonisine de yapılacaktır. Ümidimiz, dergimizin yayınlanmasının, Doğuda menfaatleri bir olan iki kardeş milletin, ermenilerle rumların arasındaki işbirliğini daha da kuvvetlendirmesidir. Size ve bize ilgi gösterecek meslekdaşlarınıza saygılarımızı sunarken şerefli Yunanistan hakkında beslediğimiz iyi hisleri de ifade etmek isteriz. Saygılarımla. Torkom."

Torkom, çıkaracağı derginin mahiyeti hakkında bir broşür yayınlamıştır. Broşürde bildirildiğine göre yeni dergi "Ermenistan ve Yeni Doğu hakkında insaniyete bir çağrı" mahiyetinde olacaktır ve aynı zamanda yunan haklarının savunması için de çalışacaktır.

Londradaki yunan elçisi bunun üzerine yabancı memleketlerdeki bütün yunan temsilciliklerine şu gizli tebliği yapmıştır :

"Gizlidir. Londra, 5 Ağustos. Bir süredir, vaktiyle rus ordusunda çalışmış olan ermeni generali Torkom buradadır ve Ermenistanın istiklâli için çalışmaktadır. Bu maksatla, yakında haftalık bir dergi yayınlayacaktır. Elçiliğimiz, ermenilerin İngilterede büyük bir sempatiye sahip olduklarını düşünerek bu derginin bizim tezlerimizi de desteklemesinden fayda ummaktadır..."

Tebliğ, oralardaki yunan kolonisinden dergiye yardım parası toplanmasını istemekle sona ermektedir.

İşbirliğinin neticesi

Venizelosun propaganda mekanizması tarafından beslenen, hatta kurulan bu işbirliği Birinci Dünya Harbinin galipleri üzerinde kuvvetli tesir icra etmiştir. Ermeniler seslerini bilhassa Amerikada duyurmuşlar ve amerikalıları Anadoluda bir Ermenistan kurup onun mandasını üzerlerine almaya ikna etmişlerdir. Hatta bu maksatla harekete geçtikleri de bilinmektedir. Ancak bizim, Millî Mücadelede Doğu Cephesinde süratle kazandığımız zaferlerdir ki ermenilerin elindeki imkânları almış ve besledikleri ümitleri söndürmüştür. Buna rağmen ermeniler, sonuna kadar, yunanlıları desteklemek maksadıyla kendi tezlerini ve davalarını da savunmuşlardır.

İsmet Paşa Lozanda çalışıyor

Clemenceau siperde

Bu kampanyada dikkati çeken bir husus, daima din konusunun ortaya atılmasıdır. Ermeniler ve yunanlılar mücadelelerini hep "Yakın doğunun hristiyan toplulukları" etiketi altında yapmışlar ve müslüman türklerin kendilerine zulüm, işkence ettikleri intibaını Batının medeni hristiyan âleminde yaratmaya her şeyden fazla önem vermişlerdir.

Bunda muvaffak olmadıklarını söylemek imkânı yoktur. Bilhassa kanlı ve çetin bir harpten çıkmış olan Batı Avrupada bu tohumlar filiz vermiştir ve çok kimse Anadolunun ermeniler, rumlar arasında taksimini adeta bir dini zaruret olarak görmüştür. Hele kampanyanın alemdarlığını politikacı papazlar yapınca eldeki kozlar büsbütün kıymet ve kuvvet kazanmıştır.

Bugün dahi yunanlıların bir takım meseleleri bir hristiyanlık - müslümanlık, yani haç-hilâl davası olarak umumi efkâra aksettirdikleri bilinmekte ve görülmektedir. Bu, onların eski bir oyunudur.

ithalât

Teminatlar meselesi

Ankarada 4 Temmuzda yayınlanacak kotalarla ilgili hazırlıklar gün geçtikçe ilerlemektedir. Bu sefer gerek dış ticaret rejimi, gerekse yönetmelik bakımından piyasayı en ziyade ilgilendiren konu, teminatların alabildiğine yükseltilmiş olmasıdır. Teminatların bu kadar yüksek bir seviyeye çıkarılmış olması bu konunun önünde sonunda hukuki bir yola dökülmesine yol açacaktır. Kira Kanununda, otomobil fonlarında olduğu gibi teminat alınması iptal edilirse durum ciddên hazin bir mahiyet alıverecektir.

Haddizatında ithalâtta nakdi teminat mecburiyeti, ithalât yapmak isteyeni bir garanti vermeye zorlamak için konulmuştur. Fakat zamanla bu gaye unutulmuş ve teminat müessesesi, piyasadan para çekmeğe, hazineye vasıtalı veya vasıtasız gelir sağlamağa yarar bir hale getirilmiştir. Bir zamanlar yüzde 2 veya 4 olan teminatlar ha biraz daha, ha biraz daha derken yüzde 70'e kadar çıkmış bulunuyor. İşte bu yüzde 70 nispeti, çok muhtemeldir ki, günün birinde işi hukuki yollara götürmeye sebep olacak ve altın yumurta yumurtlayan tavuk sizlere ömür öbür dünyaya göç edecektir.

Tahsisli ithal malları listesinden ithalât yapmak isteyen sanayici yüzde 10, ithalâtçılar ise yüzde 30 nispetinde teminat yatırmaktadırlar. Liberasyon listesindeyse teminat yüzde 50'den başlamakta ve 60-70'e kadar yükselmektedir.

Yüzde 70 teminat ve bu teminatın mal bedeline mahsup edilmiyeceğine dair kayıt da göz önüne alınınca, meselâ 3 sayılı liberasyon listesinden yapılacak bir ithal talebi için yüzde 170 bedel yatırılması gerekmektedir.

Bir zamanlar teminatın yüzde 2 olduğu düşünülürse, yüzde 70 demek yüzde 2000 bir yükseliş olmuş demektir. Bu durum, üzerinde durulacak bir önem taşısa gerektir.

Değişikliğin sebebi

Teminatların 4 Ocakta yayınlanan rejimde yüzde 70'e yükseltilmesine paralel olarak, alınan ve haddizatında çok masummuş intibaını uyandıran bir tedbir, bu kararı verenlerin de yüzde 70'e pek ziyade inanmadıkları intibaını uyandırmaktadır. Şimdiye kadar teminat nispetleri, rejimin tatbikatıyla ilgili ve Ticaret Bakanlığının tasarrufunda olan ithalât yönetmeliğinde gösterilirdi. 4 Ocakta yayınlanan kota sisteminde teminat müessesesinin yönetmelikte değil, Bakanlığın tasarrufunda olan dış ticaret rejiminde gösterildiği malûmdur. Bu değişikliğe neden lüzum görülmüştür? Bize öyle geliyor ki, piyasadan gelebilecek çok şiddetli itirazlara karşı konulamıyarak nispetin indirilmesi mecburiyetiyle karşılaşılmasının önüne geçmek için teminat nispetleri yönetmelikten aktarılıp rejime alınmıştır. Çünkü bu durumda Bakanlar Kurulundan kararname çıkarmanın güçlüğünden bahsederek yapılacak şiddetli talepler önlenebilecektir. Fakat asıl mesele, bu kadar yüksek teminatların ithalât hacmini daraltıp daraltmıyacağı konusudur. Bugünkü sistemde ithalât yapıldığı zaman memlekete giren mal karşılığı verilen döviz miktarında hiç bir değişiklik olmamakta, sadece ithalât yapanlar değişmektedir. Yani yüzde 170 teminatla ithalâtı sadece büyük kapital sahibi yapabilmekte, buna karşılık, küçük sermayedarın ithalât imkânları daralmakta, hattâ tahsisli ithal mallarından yapılacak ithalâtta tamamen ortadan kalkmaktadır.

Tahsisli ithal mallarından küçük sermayeli tüccarın ithalât yapamaması bu listedeki malların dağıtımına tâbi tutulmasından ileri gelmektedir. Böylece talepte bulunduğu miktarın yüzde 10'u veya daha azı hissesine düşen bir firma, çok yüksek taleplerde bulunmadığı takdirde hiç bir işe yaramıyacak tahsisler alabilmektedir. Bu yüzden de ithalât sadece büyük sermayeli tüccar tarafından yapılabilmektedir.

Oysa ki, bizim gibi az gelişmiş memleketlerde, gerek özel, gerekse resmi sektörün imkân nispetinde daha fazla yatırım yapması lâzımdır. Özel sektörün yatırıma gitmesi de ancak bu sahayı ithalâttan daha kârlı bulması ile kaabil olabilecektir.

Büyük para, büyük kâr

Sınai yatırıma gidecek firmalar genellikle malî kapasiteleri büyük firmalardır. Bu durumda ithalât imkânı sadece kendilerine verilmiş olursa, bundan sağlayacakları kâr muvacehesinde başka hiç bir işe tevessül etmiyecekleri aşikârdır. Bu sebeple, yatırımların teşviki isteniyorsa, ithalâta konulan teminatların normal seviyeye indirilmesi ve bu suretle ithalâtın sadece büyük sermayenin istifade ederek azami kâr sağlayabileceği bir konu olması önlenmelidir. O zaman bir çok firmanın ithalâtçılığı bırakıp sanayie döneceği müşahede edilecektir. Teminatların ithalâtçıya garanti verdirecek seviyede olması ile hazineye külliyetli miktarda para girecek miktarda olması arasındaki asıl muazzam fark buradadır. Tahsisli ithal malları listesinden yapılan ithalâtta bu durum daha da belirli bir mahiyet almaktadır. Meselâ, 100 bin dolarlık bir kota tasavvur edilsin. Yönetmeliğin 17. maddesi gereğince aynı firma tarafından kotaya yapılan müracaatların toplamı yüzde 20'yi geçemiyeceğine göre, her firma 100 bin doların yüzde 20'si olan 20 bin dolar veya 180 bin dolarlık talepte bulunabilecek, yüzde 30 teminat yatıracağı için de 54 bin lira verecektir. Bunun karşılığında 100 veya 200 dolarlık tahsis alan firmalar bir hayli çoktur. 200 dolar, yâni 1800 lira, 54 bin liraya karşılık 1800 liralık tahsisin gülünçlüğü meydandadır. Bu 1800 lira, 54 bin liradan da mahsup edilememektedir. Zira yönetmeliğin 4. maddesinde, teminatın mal bedeline mahsup edilemiyeceği belirtilmektedir. Alınan teminatın mal bedeline niçin mahsup edilmediğini anlamağa imkân yoktur. Bir adamdan tahsisli mallarda yüzde 30'a, liberasyondaysa yüzde 70'e varan paralar kesilmekte, aylarca tahsis çıkacak diye müracaat sahibi bekletilmekte, ondan sonra, talebin onda veya beşte biri nispetinde tahsis çıkınca da akreditif bedeli ayrıca alınmaktadır. Bu tatbikatın mazur görülecek bir tarafı olmasa gerektir.

Perhiz ve Turşu

Bazan kendi kendimize düşünürüz de çeşitli mevzularda ne akla hizmet ettiğimizi, bir taraftan yapmak istediklerimizi öbür taraftan bir tekme ile nasıl yıktığımızı ve bunları yaparken gayemizin ne olduğunu bir türlü kestiremeyiz.

Şu beş yıllık kalkınma plânında esas gayenin memleketin sanayiini geliştirmek olduğunu inkâra imkân var mıdır? Buna karşılık, bir taraftan memlekette sanayii kalkındırmaya, yenilerini kurmaya çalışırken, öte yandan kurulanları tepelemek için aldığımız tedbirler de ölüleri güldürecek kadar enteresandır.

Bir taraftan döviz darlığı yüzünden en önemli ihtiyaç maddelerimizin sağlanmasında muazzam güçlüklerle karşılaşıyor, APA memleketlerinden disponibilitesizlik dolayısıyla getirtemediğimiz maddeleri Bilateral anlaşmalı memleketlerden sağlamaya çalışıyoruz; öte yandan, en lüks maddelerin ithali için yığınlarla döviz tahsis ediyor ve bu maddelerin memlekete ithalinin ekonomik düzeni altüst etmesini görmezlikten gelmeği bir marifet sayıyoruz.

Seneler senesi amerikan yardımından memlekete süttozu getirildi. Bu suretle hem döviz ödemeden memlekete gıda maddesi ithali kaabil olabildi, hem de fakir fukaranın ucuz ucuz süt içmeleri, hastalarını, çocuklarını beslemeleri imkân dahiline girdi. Derken süttozu ithali muazzam bir kampanyayla karşılaştı, "yerli sütçülüğümüz mahvoluyor, memlekette imal edilen süttozları satılamıyor" itirazları susturulamaz hale geldiği için Amerikadan yapılmakta olan bedava süttozu ithalâtının önüne geçildi.

Bu tedbir yerinde midir, değil midir, burada bunun münakaşasını yapacak değiliz. Zira konunun hem müspet, hem de menfi yönden müdafaası kaabildir. Fakat süttozunun bedava dahi olsa memlekete ithali yasak edildiğine göre, artık ithal malı süttozunun türk piyasalarına gelmesi bahis konusu olmamalıdır, değil mi?

Açın IX. Kotayı, X. Kotayı, XI. Kotayı, herbirinde süttozu ve çocuk maması için onar bin dolarlık tahsis mevcuttur. İlk anda insanın aklına "on bin dolarlık tahsisten ne çıkar?" gibi bir fikir geliyor. Eğer iş yalnız kotaya kalırsa, hiç bir şey çıkmaz tabii. Fakat kotaya bir dolarlık tahsis konuldu mu, fuar kontenjanından istenildiği kadar mal getirmek kaabil olabiliyor. Böylece, başta eczahaneler olmak üzere, bakkallara kadar her taraf gayet şık ambalâjlar içinde süttozu ile dolmuş bulunuyor.

Öte yandan, süttozu imalâtı memlekette hakikaten tam mânasıyla gelişmiş durumdadır. İthal malı süttozları ile aynı kalitedeki yerli süttozları yüzde 25 ucuz fiyatla şakır şakır satılmaktadır. Quick Lait - Çabuk süt - markalı süt tozlarının 300 gramlık kutularını 820 kuruşa, biraz araştırsanız, belki zerzevatçılarda bile bulabileceksiniz. Buna karşılık, aynı evsafta ve aynı miktarda yerli süttozu 170 kuruş ucuza, yani 650 kuruşa piyasaya arzediliyor. Böylece süttozu fabrikaları imalâtlarında kullandıkları 3-5 kuruşluk yardımcı madde için aylarca sıra beklerlerken, süttozlarına bütün gümrük kapıları ardına kadar açılmış durumda, âdeta!..

Ooh, ne âlâ memleket!.. Gelsin çabucak süt haline gelebilen tozlar, gitsin kolayca deve olabilen dövizler ve dostlar bizi muazzam bir alışverişte görsünler de imrensinler!..

Şu süt tozlarını memlekete neye soktuğumuzu izah edecek kimse yok mu, allahaşkına? Yoksa sakın içecek ayranımız olmadığı için bu süttozlarını ayran imalinde kullanmak üzere ithal etmiş olmayalım?!

Fasih İNAL

Yollar

Sırat köprüsü

Genç adam, Manavgat Kaymakamının odasında heyecanla anlatıyordu. Yolunu, önünü kesip soldaki şarampole inmesine sebebiyet veren traktörün plâkasını sormuş, "yok" cevabını almıştı; direksiyondaki adamdan ehliyetini istemiş, olmadığını öğrenmişti. Üstelik, römorkta oturan traktörün sahibi, şoförü göstererek, şu vecizeyi yumurtlamıştı: "Beyim, kusuruna bakmayın, bu adam sağırdır, klâkson çaldığınızı duymamış!"

Olay, geçen haftalardan birinde "turizmin ve tabiatın cenneti" olarak tanıtılan Antalya şehrinin dolaylarındaki ana karayolu üzerinde geçmişti.

Bu ve buna benzer bir sürü olay hergün ve her saat, turizm amacıyla veya diğer amaçlarla yola çıkan yerli yabancı herkesin başından geçmektedir. Bütün bunlar sadece Karayollarımızın disiplinsizliğini, hattâ bazen sahipsizliğini gösteren delillerdir. Direksiyona geçen adamın sağır olmasını mazur görebilecek kadar cahil, trafik kurallarından değil, hattâ plâka ve muayene cüzdanı taşımak mecburiyetinden bile habersiz traktör sahipleri bir yana, karayolları üzerinde sürü otlatan, deve sürerek yolu tamamen işgal eden, istenildiği kadar korna çalınsın, yolu açmamakta ısrar eden, bunu sırf taşıt aracının içindekilerden gazete veya para istemek amacıyla bile bile yapan kimselere daima rastlamak mümkündür.

Karayolları kanununda hernekadar "umumun geçmesine ait karayolunu hangi sebeple olursa olsun, kısa bir süre için dahi olsa kapatmak" suç olarak gösterilmekteyse de bu, uygulama alanında, genellikle taşıt araçları için uygulanmakta ve böyle bir duruma sebep olanlara ceza yazılmaktadır.

Turizm ve tabii güzellikler yönünden en önde gelen yurt köşelerinden birisi olan Antalya ve çevresi, özellikle Anamura kadar olan sahil yolları bu yönden en tehlikeli ve üzerinde önemle durulması gerekli durumdadır. Üstelik, bilhassa yabancı turistlerin rağbet ettikleri tarihi değer taşıyan köşelerden biri olduğundan "yâr"e olduğu gibi "ağyâr"e karşı da bu kötü propaganda sebebini mutlaka gidermek memleket turizmine en büyük hizmetlerden biri olacaktır. Yine Antalya dolaylarındaki karayollarının belirli bir özelliği, kamyon şoförlerinin yolun ortasından gitmesi, karşısındakine ve yandan geçene yol vermek üzere sağa çekilmemesi, geceleri de genellikle yakın ışıklarını yakmak "zahmetine" hiç katlanmamasıdır. Bu yüzden feci olaylar meydana geldiği anlatılmaktadır.

Herşeyden önce turizm

Karayolları Genel Müdürlüğü, kurulduğu 1948 yılından bu yana büyük bir gayretle ve verimli metodlarla çalışmaktadır. Başlarda, beş-altı yıllık bir sürede memlekette görülmemiş bir hamle yarattığı, ekonomik kalkınmada, askerlik stratejisinde, sosyal münasebetlerde büyük kolaylıklar yaratacak ana yollar şebekesini "bir çırpıda" denecek kadar hızla gerçekleştirdiği de şüphe götürmez. Ancak sonraları, hele eski iktidarın son yıllarında, bayındırlık hizmetlerinin başındakilerin politik etkileri yüzünden yol inşaat ve bakım programlarının adamakıllı aksatıldığı da bir gerçektir.

Bu aksamalara 1958 - 60 peryodunda hâd safhaya gelen döviz sıkıntıları da eklenince, Karayolları Genel Müdürlüğü, yeni yol inşa etmek şöyle dursun, yaptığı güzelim yolların bakımını bile başarıyla yürütmekten bir süre âciz kalmıştır. Buna mukabil bazı büyük şehirlerde gösterişli bulvarlar açılması, cadde ve meydanların indirilip yükseltilmesi gibi işlerle, zamanın politikası gereğince, uğraşmak zorunda bırakılmıştır.

Bunun misalleri çok olmakla beraber, özellikle turistlerin - tabii, bilhassa otomobilli yabancı turistlerin - büyük rağbetlerine mazhar olan Antalya, Ege kıyıları gibi yerlerde, diğer bazı bölgelerin tam tersine "karayolu" denebilecek yol olmaması en başlıca tenkit konusudur. Yine Ankaradan Balıkesirin inci dizisi şeklindeki Edremit körfezi ve Ayvalık sayfiyelerine gitmek isteyenlerin Balıkesirle Edremit arasındaki "korkunç" yoldan saatlerce içleri bulanarak geçmeleri mukadderdir.

Bütün bu örnekler de göstermektedir ki karayolları politikasında henüz memleket gerçekleri tam olarak etki sağlayamamıştır. Şimdiye kadar yapılan "trafik sayımı" na göre hükümlere varılması da tam doğru olmasa gerektir. Çünkü, diğer birçok konularda olduğu gibi karayolu konusunda da talep, yani karayolu trafiği, yolun mükemmelleşmesi ve özellikle kısaltılmasıyla birlikte artmaktadır.

Bu artışın nekadar olabileceği ise eski karayolu trafik istatistikleri elde bulunmadığından, asla doğru olarak kestirilemez. Buna karşılık, özellikle Doğuda mükemmel olarak yeniden inşa edilmiş öyle yollar vardır ki üzerinden geçen trafik akımıyla yolun kalitesi arasında tersine bir orantı vardır. O halde kaliteyi ve yol standartlarını da memleketin gerçeklerine göre âyarlamak şarttır. Herhâlde Karayolları Genel Müdürlüğünün son yıllarda büyük önem kazanan turizm dâvasına paralel bir yönde yürümesi, trafik akımını düzenleyen Emniyet Genel Müdürlüğünün ise daha iyi teşkilâtlanarak kazaları önleyici yönde çalışması ve karayollarındaki güvenliği sağlaması turizm yolundaki gayretlerin başında gelmektedir.

A.B.D.

Yaydan çıkan ok

Geride bıraktığımız hafta içinde bütün amerikalıların aklını kurcalayan tek bir önemli soru vardı: Bütün siyasi hayatı boyunca gerici ve tepkici bir politikacı olarak tanınan Arizona senatörü Goldwater, nasıl olup da birdenbire Cumhuriyetçi Partinin başkan adaylığına en kuvvetli aday olarak beliriverniştil?.

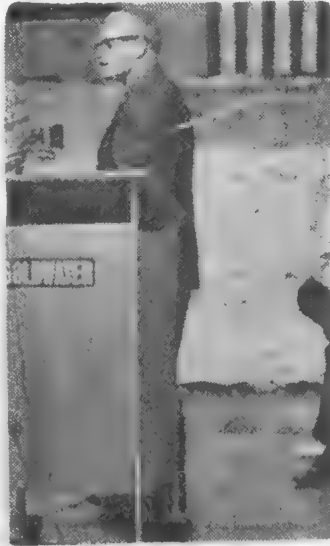
Gerçekten, AKİS'in şimdiye kadar birkaç kere de belirttiği gibi, Arizona senatörü Goldwater seçim kampanyası açıldığı günden başlayarak ortaya kuvvetli bir aday olarak çıkmıştı ama, hemen herkes, günün birinde daha kuvvetli bir Cumhuriyetçi adayın belireceğini, Goldwater'in eninde sonunda ikinci plâna düşeceğini düşünüyordu. Oysa bu düşüncelerin hepsi yanlış çıkmış ve Goldwater, geçen hafta içinde yapılan Kaliforniya ön seçimlerinde çoğunluğu kazanarak her kesi kara kara düşüncelere sürüklemiştir. Arizona senatörü, 13 Temmuzda San Francisco'da yapılacak Cumhuriyetçi Parti kurultayında baş kan adayı seçilebilmek için gerekli 655 oyun en az altıyüzünü, şimdi çantada keklik saymaktadır.

Amerikan iç politika sahnesini yakından izleyen gözlemciler, Goldwater'in geri kalan elli kadar oyu da büyük bir güçlükle karşılaşmadan kazanacağını söylemektedirler. Bu bakımdan, eğer büyük bir sürpriz olmazsa, bu yıl sonu yapılacak başkanlık seçimlerine Cumhuriyetçi Parti Goldwater'in arkasında katılacak demektir. Bu durumun Cumhuriyetçi Partinin Amerika içindeki itibarı kadar Birleşik Amerikanın bütün dünyadaki itibarı için de büyük bir darbe olacağına şüphe etmemek gerekir.

Bir tuhaflık örneği

Adı geçer geçmez bütün aklı başında amerikalılarda ürperti yaratmakla beraber, Arizona senatörünün kişiliği ve düşüncelerini kimse şimdiye kadar kesin olarak anlamış değildir Zaten kendisi de çok kötü bir konuşucu olduğunu kabûl etmekte, fazla akıllı bir kimse olmadığını açıkça söylemektedir. İç politikada federal otoritenin azaltılıp eyaletlere daha geniş yetkiler verilmesine, devletin sosyal ve ekonomik alanlardaki görevlerinin daraltılmasına taraftardır. Eğer bu görüşlerini uygulayacak olursa, Güneydeki siyah-beyaz ayrılığının kaldırılmasına, aç ve işsiz amerikalıların devletten yardım görmesine imkân kalmıyacaktır. Dış politikada ise komünist bloka karşı daha sert bir tavır takınılmasını, gerekli yerlerde ve gerektiği zaman atom silâhları kullanılmasını istemektedir. Böyle bir politika izlendiği zaman da dünyadaki bugünkü gevşemenin ortadan kalkacağı, silâhlanma nın hızlanacağı ve hergün bir atom savaşı tehdidinin belireceği açıktır.

Bu düşünceleri gözönünde tutulunca, böylesine tuhaf bir insanın nasıl olup da Cumhuriyetçi Parti için de en kuvvetli başkan adayı olarak belirdiği sorusu, büyük bir önem kazanmaktadır. Tarafsız gözlemcilerin söylediğine bakılırsa, bunun iki sebebi olmak gerekir Birincisi, Cumhuriyetçi Parti liderlerinin, bu arada eski başkan Eisenhower'in taktik hatasıdır. Bu liderlerin hiçbiri, Goldwater'in giderek parlayan yıldızına bakıp da bu gidişe bir son vermek için ortaya yeni ve ılımlı bir aday sürmek basiretini gösterememiştir. Liberal Rockefeller, karısından boşanıp yeniden dul bir kadınla evlenmiş olmanın günahını ödeyememiş, Cumhuriyetçi Partinin hârika çocuğu diye adlandırılan Scranton ise yeteri kadar tanınmadığı için oy toplayamamıştır. Eğer Eisenhower büyük itibar ve ağırlığını zamanında bunların arkasına koyabilseydi, şimdi durum bambaşka olurdu.

Goldwater
Sağda

Eskinin çekiciliği

Tarafsız gözlemcilerin, Goldwater'in başarılarını açıklamakta gösterdikleri ikinci sebep de, amerikan toplumunun bugün içinde bulunduğu ruh haletidir. Alabildiğine endüstrileşmiş ve bunun sonucunda bütün değer yargıları bir çeyrek yüzyıl içinde kökünden sarsılmış, ya da değişmiş olan bir toplumda, eski güzel ve kolay günlere dönüş özlemi hergün biraz daha büyümektedir. Goldwater, gerici amerikalıların çoğuna bu eskiye dönüşü sağlayacak adam gibi görünmektedir. Onun sayesinde beyaz adam Amerikada eskisi gibi siyahı düşünmeden yaşayabilecek, onun sayesinde devlet müdahalesinden bunalmış iş adamı kendi bildiğini okuyabilecek, onun sayesinde Amerika yeniden dünyanın en kuvvetli ve korkulan devleti olacaktır.

Cumhuriyetçi liderlerin yavaşlığı ve eskiye dönüşün çekiciliği yüzünden ortaya çıkan Goldwater'i artık durdurmak mümkün müdür? Bu konuda olumlu bir söz söylemek çok güçtür. Gerçi Eisenhower işlediği hatayı anlamış ve son dakikada Scranton'ı ortaya sürmek için bir kampanya açmak istemiştir ama, Pennsilvania Valisi bu tehlikeli yarışa girmektense Goldwater'in başkan yardımcılığıyla yetinmeyi daha uygun görmektedir. Şimdiki halde Arizona senatörüne karşı açıktan açığa cephe alan tek kimse, Michigan Valisi Romney'dir. Fakat onun da kısa bir zamanda büyük bir destek kazanabileceğini söylemek çok güçtür.

Cumhuriyetçi Partinin kendine rağmen düştüğü bu acıklı durum, parti liderlerinin gözlerini iyice açmış olsa gerektir. Cumhuriyetçi Parti bugün Birleşik Amerikada her alanda azınlıkta kalmıştır. Eyalet valiliklerinin çoğu Demokratların elindedir. Senato ve Temsilciler Meclisinde çoğunluk Demokratların elindedir. Goldwater aday olarak ortaya çıkarsa, başkanlık seçimlerinde de şimdiye kadar topladığı oyların çok altına düşecektir. Cumhuriyetçi Partinin bu durumunu, amerikan siyasi bilimcileri endişe ile izlemektedirler. Çünkü bu gidiş devam ederse Birleşik Amerikadaki iki parti düzeni büyük bir dengesizlikle karşı karşıya kalacaktır.

Amerika

Astronotlar geçidi

Amerikada üç haftalık bir gezi yapmış olan arkadaşımız Mahmut Tâlı Öngören, bundan önceki yazılarında size, amerikan halkının ve Stratejik Kuvvetler mensubunun Kıbrıs konusundaki görüşlerini aksettirmişti. Bugünkü yazısında ise Öngören, amerikalı uzay adamlarını anlatmaktadır.

"— Aya siz mi gideceksiniz?"

Türk gazeteci, karşısındaki genç adama bu soruyu sorduğu zaman alay etmiyordu. Genç, dinç ve oldukça yakışıklı genç adam da:

"— Aya kimin gideceği henüz kesinlikle belli değil, ama ben gitmek isterdim" diye cevap verdiği zaman son derece ciddi idi.

Bu karşılıklı konuşma, Texas'ın Houston şehri civarında, Amerika Birleşik Devletlerinin uzay yolculuklarını plânladığı, hazırladığı ve bu konuda araştırma yaptığı merkezinde geçti. Türk gazetecilerin sorularına cevap veren genç adam ise, Amerikanın uzaya gönderdiği ilk astronot Alan Shepard'dı. Shepard, diğer amerikalı ve rus astronotlar gibi dünyanın çevresinde dönmemiştir ama, ilk rus uzay adamından sonra yükseklere çıkan amerikalı olmak bakımından önem kazanmıştır. Şu anda Amerikanın 30 astronotu vardır. Bunlardan biri, bundan bir süre önce banyosunun rafını tamir ederken ayağı kayıp düşmüş ve kafasını banyonun kenarına çarpmıştır. Glenn ismini taşıyan bu astronot, Amerikada ikinci defa uzaya çıktığı zaman, kapsülün içinde beşbuçuk saat kalmış ve yaralanmak şöyle dursun, en basit bir çizik dahi almadan tekrar yeryüzüne dönmüştür.

Uzaydan dünyaya bakış

Alan Shepard, Aya gitmek için Grissom ve Young isimli iki arkadaşının ayrıldığını, fakat bu iki astronotun durumunun henüz kesinleşmediğini söyledi. Grissom da bundan önce uzaya çıkan astronotlardan biridir.

"— Uzaya çıktığınız zaman sizi ne ler şaşırttı?" sorusuna Shepard şöyle cevap verdi:

"— İki şeye hiç bir türlü alışamadım. Ama bunların ikisi de harikulâde şeylerdi. Biri, dünyanın uzaydan görünüşü... Yükseklen o kadar çok şey görünüyor ki... Ve herşey o kadar renkli ki... Renkler harikulâde! Yalnız, hafifçe donuk renkler bunlar. Çünkü yukardan dünyaya bakarken uzay gemisi ile yeryüzü arasında rutubet ve toz dalgaları var. Renklere bunlar ayrı bir güzellik veriyorlar. Beni şaşırtan ikinci şey ise, ağırlıksız kalmam oldu. Tabii, astronot olarak yetişirken yer yüzü çekiminin ortadan kaybolduğu zaman kazanılan ağırlıksızlığa alıştırılmıştık. Fakat bizzat uzayda, kapsülün içinde belli bir yükseklikten sonra yeryüzü çekimi kalmayınca hissettiklerimi burada anlatabilmem çok güç. Bu, insana suda yüzmek gibi bir his veriyor."

Bu sırada gazetecilerden biri, Shepard'a:

"— Uzaydayken hiç korktunuz mu?" diye sordu.

Astronot hafifçe güldü ve:

"— Biraz" cevabını verdi.

Ya Aya seyahat? O da astronotu korkutuyor muydu? Shepard bu soruya kesinlikle "Hayır!" cevabını verdi. Astronotun bu konuda gerçekten korkusuz olduğuna elbette inanılabilir. Fakat bu demek değildir ki Ay yolculuğu ile ilgili olarak amerikalıların hiç korkusu yoktur. Bu korkunun sebebi, rusların bu konuda Amerikadan daha atik davranmasıdır. Bu konuda sorulan bir soru Shepard'ı sadece güldürdü ve espritli bir cevap vermesine yol açtı:

"— Rusların bizden önce Aya gidip gitmeyeceklerini bilmiyorum. Çünkü Aya gidecek ilk rus uzay gemisinin tarifesini henüz bize vermediler!"

Arzdan Aya yolculuk

Aslında amerikalıların rus programının tarifesi bir yana, daha kendi programlarının ana hatlarını adamakıllı derleyip toplayamadıkları ortadadır. Çünkü Aya gidiş tarihi, Amerikada, bu konu üstünde çalışan kuruluşlara göre henüz kesinlikle tesbit edilmiş değildir veya herkes ayrı bir tarih vererek ortalığı karıştırmaktadır. İkincisi, Aya gidiş programı, açıklanmayan bir sebepten ötürü, sekiz ay gecikmiştir. Bu konuda da Shepard türk gazetecilerle konuşurken, geri kaldıklarını itiraf etti ve:

"— Ne yapalım, bu işleri ilk defa yapıyoruz, elbette hatalarımız olacaktır" demeyi de ihmal etmedi.

Gazeteciler Houston şehrinin civarındaki uzay araştırma ve plânlama merkezinden ayrılırlarken, Amerikanın bu konuda milyonlar sarfettiğini, fakat bu milyonların nereye gittiğini adamakıllı anlayamadıklarını farkettiler. Gerçi uzay çalışmaları ile yakından ilgili olmayan birinin bunu anlaması imkânsızdır ama, amerikan basınında çıkan haberler, uzay çalışmalarında işlerin hayli aksak gittiğine dair insanda bir his uyandırmaktadır.

Astronot ve türk gazeteciler

Fezada gezenler

Tüli'den haberler

Haftanın başında Pazartesi günü, Tunusun bağımsızlık yıldönümü dolayısıyla Elçilik binasında bir kokteyl verildi. Oldukça kalabalık olan kokteylde, havanın sıcaklığı yüzünden, çok kimse bahçeye çıkmayı tercih etti. Geçen seneye göre pek sıkışık olmayan toplantıda Sovyet Büyük Elçisi Rijov, Habeşistan Büyük Elçisi, kordiplomatiğe mensup daha birçok kimse, Dışişleri Bakanımız **Feridun Cemal Erkin**, o gece alabildiğine konuşkan olan **Fahrettin Kerim Gökay**, **İzzet Aksalur** ve eşi **Mehveş Aksalur**, Kızılay Umum Müdürü **Muzaffer Akın** ve eşi **Hatice Akın**, Kızılay İdare Heyeti Başkanı **Dr. Fikret Pamir** ve eşi, **Adile Ayda**, **Vedat Abut** ve eşi **Muallâ Abut** ile **Leylâ Çambel** vardı.

★

Ankara Belediye Meclisi toplantılarında bazan enteresan konuşmalara kulak misafirliği ediyoruz. Meselâ, üyelerden **Rahmi Güneş** (A.P.) geçenlerde söz istedi ve hanım üyelerin fazla konuşmalarından yakınarak:

"— Bize hiç konuşma sırası gelmiyor. Konuşabilmek için bir dahaki sefere dünyaya yazar yahut avukat gelmeliyim!" dedi.

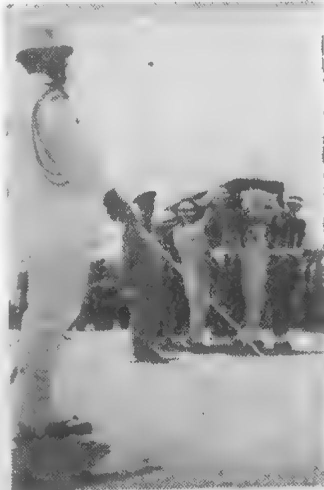
"— Konuşmak istiyorsan, dünyaya kadın olarak gelmelisin" sesleri duyuldu.

Fakat Güneş, konuşabilmek için bile olsa, kadın olma riskini göze alamadı!..

★

Kavaklıderedeki Tenis Kulübü üyeleri, sıcak havalarda hemen bütün günlerini, daima serin olan Kulüp bahçesinde geçirmeyi tercih ediyorlar. Bu arada erkekler, akşam üzerleri, günün yorgunluğunu kortlarda top peşinde koşarak gidermeğe çalışıyorlar. Hanımların bir kısmı ise masa başında iskambil oynuyarak spor yapıyorlar! Onbeş günde bir çarşamba akşamları ise Kulüpte akşam yemekleri çok kalabalık ve değişik programlı oluyor. Daha uzaktaki kulüplere nazaran buraya gidip gelmenin kolaylığı yüzünden, çok kimse burayı tercih ediyor.

Geçenlerde bir akşam üzeri yine Kulüpte kimler, kimler yoktu ki... **Bayan Araf**, **Leman Terzioğlu** ve **Nihal Güven** oyun masası başındaydılar. Başka bir tarafta, otobüsle yapılacak Avrupa gezisinin organizatörlerinden **Selva Tamkan**, yol paralarını ve resimlerle nüfus kâğıtlarını topluyordu.

TÖREN — Türk Silâhlı Kuvvetleri geçen hafta iki kıymetli evlâdını kaybetti, ve üzüntülü günler yaşadı. Kaybedilen şahsiyetlerin değerleri bakımından olay, Türk Milleti için de acı oldu. İki emekli orgeneral birer gün ara ile vefat ettiler: Kâzım Orbay ve Ragıp Gümüşpala - eski Genel Kurmay Başkanı -.. Kâzım Ormay uzun bir süreden beri pençeleştiği kanser illetine nihayet mağlûp oldu ve kendisine lâyık olmasına dikkat edilen büyük bir askeri törenle toprağa verildi. Törende Cumhurbaşkanı, Başbakan ve ordu ileri gelenleri bulundular.

Fakat nedense, hanım üyeler, nüfus kâğıtlarını ısrarla bırakmak istemiyorlardı. Son gün getirecekler galiba. Akşam üzeri beyler sökün etmeğe başladılar. Eski galatasaraylı sporculardan **Suavi Atasağun**, hiç yorulmadan uzun zaman tenis oynadı. Hindistan Büyük Elçisi hem Kulübü, hem oyuncuların tekniğini çok beğenmiş olacak ki, hemen üye oldu. Libyanın Ankaraya yeni tâyin olunan Büyük Elçisi **Abdüsselâm Busayri** de mûtad akşam nargilesini Kulüpte içmeğe başlamış. Eski ankaralıların çok iyi tanıdıkları bu, iyilik ve nezaket timsali türk dostunun Libyayı temsilen Ankaraya gelişi herkesi pek çok sevindirdiği gibi, kendisi de buraya gelmekten çok memnun.

Yüksek mimar **Muhittin Güreli** yalnız olarak geldi. Güreli ne kortta, ne de oyun masasında görünüyor. Daha çok dostlarıyla konuşmayı tercih ediyor. - Çeneye de spor yaptırmak lâzım, diye düşünüyor galiba! -.

★

Geçen haftanın sonunda, Cumartesi günü, bütün ilkokullar tatile girdiler. Muhtelif okullarda törenler yapıldı ve karneler dağıtıldı. Bu arada, bir yuva da iki ay içinde yaz tatiline girdi: Tandoğan meydanındaki Zübeyde Hanım Ana Okulu... Binasının inşa tarzından eğitim metodlarına kadar her şeyi çok yeni ve değişik olan bu okulda yazın, bir ay süreyle, Türkiyedeki bütün ana okullarından gelecek öğretmenler için bir seminer açılacak. Böylece, bu güzel tesisten bütün yaz istifade edilmemesinden üzüntü duyan enerjik okul müdiresi Zekiye Gülsel bir bakıma iç huzuruna kavuşmuş olacak. Hem bu seminer, Anadoludan gelecek öğretmenler için de çok istifadeli olacağa benziyor.

Okul, kapanış dolayısıyla, toplu olarak bir tören hazırlamamış, her sınıf öğretmeni ayrı ayrı bir şeyler hazırlayıp kendi velilerine göstermeyi uygun bulmuştu. Küçükler de bu gün için ayrı bir itina ile giydirilmişlerdi.

Sınıflardan birine girdik. Kapıda sınıf öğretmeninin ismi yazılı: **Zuhal Tuncel**.. Çocuklarda ayrı bir sevinç ve kaynaşma göze çarpıyordu. Küçüklerin boyuna göre yapılmış uzun ve

alçak masanın etrafına küçücük iskemleler sıralanmıştı. Bardaklar ve tabaklar hazırdı. Ortada, üstünde 6 mum bulunan bir pasta vardı. Öğrencilerden küçük Ayşegülün yaş günü imiş. Annesi de gelmiş, kızının arkadaşlarına ve öğretmenine masayı hazırlıyordu. Öğretmenleriyle beraber şarkılar söyleyip oyunlar oynuyan küçükler de biraz sonra masanın başına geçtiler. Beş mumu üfliyen arkadaşlarını, kendilerinden umulmıyacak kadar düzgün cümlelerle kutladılar.

Bu arada, çocukların yıl içinde yaptıkları şeylerin sergilerini ilgi ile izledik. Eni konu düzgün resimler, plasterin işleri, kâğıttan sepetler, elişi kâğıdından yapılmış hasır işleri, küçüklerin her biri ile ayrı ayrı meşgul olunup, kabiliyetlerinin ortaya çıkarıldığını gösteriyordu.

★

Geçen haftanın sonunda, Cumartesi akşamüzeri, Balin Oteli salonlarında Selim Sarperin kızı **Ayşe Sarper** ile yüksek mimar **Şevki Vanlı** evlendiler. Akşamın geç saatlerine kadar devam eden kokteyl çok kalabalıktı. CHP den pek çok tanınmış sima, kordiplomatikten bazı kimseler, mimarlar ve Forumcular kalabalığın ekseriyetini teşkil ediyordu. Yeni evlilerin nikâh şahitlerinden biri **Nasır Zeytinoğluydu**. Günün şeref misafirleri ise **İsmet İnönü** ile **Mevhibe İnönüydü**. Başbakan gene çok neşeli ve babacan bir gününde görünüyordu. Gelin uzun bir gelinlik giymişti, çok cici ve sevimli bir hali vardı. Siyah elbiseli damat, ikinci defa evlendiği halde çok heyecanlıydı. Düğünün misafirleri arasında **Turhan Feyzioğlu** ve eşi **Leylâ Feyzioğlu**, **Bülent Ecevit** ve eşi, Feyzioğlu ile sık sık sarmaşdolaş olan **Turgut Cansever**, **Mehmet Baydur**, yüksek mimar **Selçuk Milâr** ve tatlı eşi **Aynur**, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Dekanı **Abdullah Kuran**, Rektör **Kemal Kurdaş**, **Prof. Cahit Talas**, **Muammer Aksoy**, **Şerif Mardin** ve zarif eşi, **Kemal Satır** ve eşi, **Metin And**, ve ressam **Cemil Eren** vardı.

★

Pazar günü, havanın bozuk olmasına rağmen, artık yazın gecikmesinden usanan ankaralılar gene otomobillerle şehir dışına, gezmelere çıktılar. Bu arada İstanbul yolu üzerinde kırkıncı kilometrede Mehdikavaklara gidenler, hafif çiseleyen yağmura rağmen iki-üç arabanın park etmiş olduğunu gördüler. Devrilmiş bir ağaç kütüğünün yanında yaktıkları ateşte becerikli bir zat bir kuzu budunu çevirmekle meşguldü. Akşam üzerine doğru üç arabalık yeni bir kafile geldi: Güzel bir siyah Mercedes'le **Dr. Cazip Sümer** ve eşi Gönül Sümer, arkalarındaki Wolkswagen'de arkadaşları **Dr. Cengiz Kevenk**, eşi ve çocukları... Fakat hava iyice bozduğu için kafile fazla kalamadı ve şehre döndü.

★

Kızılay Genel Merkez Kurulu üyesi emekli **General Şükrü Ansay**, evini ve muayenehanesini İstanbula naklediyor. Muayenehane eşyalarının tamamını satmış. Nakilde kolaylık olmak üzere ev eşyalarında da azaltma düşünüyormuş.

★

Melek Güz, hafta başında, annesinin rahatsızlığı haberi üzerine acele olarak İstanbula gitti.

★

Türk-Amerikan Kadınlar Derneğinin kapanış çayı Amerikan Büyük Elçisinin evinin bahçesinde, geçen hafta Perşembe günü yapıldı. Ev sahibesi bütün salonlarını açmıştı. Çok güzel bir büfe hazırdı. Fakat misafirlerin çoğu yemyeşil, geniş, güzel bahçede oturmayı tercih etti. O gün eski idare heyeti vazifeyi yenilere devretti. Bayan Mevhibe İnönü siyah, geniş kenarlı bir şapka giymişti. **Ayten Sirmen**, kızı ile birlikte gelmişti. Dr. Muzaffer Paykoçun eşi **Rukiye Paykoç** ve **Muallâ Atasağun** misafirler arasındaydılar.

★

Haftanın sonunda Pazar günü Golf Kulüp gene çok kalabalıktı. Hemen hemen bütün üyeler gelmişlerdi. Amerikalılarla türkler arasında golf müsabakaları yapıldı. Amerikalılar kazandılar. O gün kulüpte, büyükten çok çocuk vardı. Ellerinde frukolar, dondurmalar olduğu halde, ortalıkta dolaşan kızlı erkekli bir sürü türk, amerikalı, alman çocuk... **Yeta Çomo**, gazetelerde kendisinden bahsedilmesinden hoşlanmıyormuş! Yana yakıla anlatıyordu. **Sağtürler** ise, zararlı olmadıkça yazılmasında bir mahzur olmadığını söylüyorlar. **Ayşe İnceer** de oğluyla gelmişti. Bayan İnceer, golfçüler için hazırlanmış dolmalara imrendi durdu. Nihayet yeni iyileştiğini göze alarak acıdılar da ona da dolma getirdiler. Rahat etti. Bazısı böyle isteyerek dolma yutuyor galiba!

Harikulâde New York Dünya Fuarı 22 Nisan'da açılıyor.

PanAm ile Dünya Fuarını ziyaret seyahatinizin sadece ilk merhalesidir

Bu sene A. B. D.'ni ziyaret edecekler muhakkak New York Dünya Fuarını da görmelidirler.

Diğer bütün havayollarına kıyasla daha çok transatlantik jet seferi yapan PanAm, Fuarın resmi müracaat merkezlerinden biridir. Ve PanAm paranızın karşılığından çok daha fazlasını istifadenize âmade kılar.

PanAm'ın temin ettiği hususi tenzilâtlı tarifeler. PanAm'ın yeni bilet ücretleri şimdi A. B. D. seyahatinizde %21 kadar tasarruf etmenizi sağlar. PanAm ayrıca Amerika *dahilinde* de sizler için tenzilât temin etmektedir. Otel, şehir içi gezileri ve Dünya Fuarı giriş biletiniz dahil, yalnız $ 17 ödiyerek New York'da 3 gün 2 gece geçirebilir, bütün Amerikada sadece $6 karşılığında (yemek için günde $6 ödemek lâzımdır) 30 lüks Sheraton otelinden herhangi birinde kalabilirsiniz. Pan American, temin ettiği sayısız tenzilât sayesinde seyahat için ayırdığınız paradan azami istifade etmenizi sağlar.

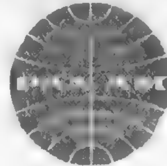
PanAm ile daha çok yer görünüz: Yalnız PanAm 15 A. B. D. şehrine, *direkt* olarak, aktarmasız sefer yapar. Amerikaya New York'dan girip Fuarı gördükten sonra PanAm'ın uğradığı herhangi başka bir şehirden direkt olarak dönebilir, *hiçbir ilâve ücret ödemeden* 20 şehir görebilirsiniz.

PanAm ile seyahatinizde misafirperver, iki dil konuşan kabin memurlarının yakın alâkalarından... *Paris'in meşhur Maxim's* Lokantasının nefis yemeklerinden... ve dünyanın en tecrübeli havayolu ile seyahat etmenin verdiği *huzurdan* istifade edersiniz.

Rezervasyon ve Fuar hakkında malûmat için PanAm Seyahat Acentenize veya Bürolarımıza müracaat ediniz.

İstanbul: Hilton Methali, Tel.: 47 45 30
Ankara: Atatürk Blv. 53, Tel.: 12 11 20
İzmir: İzmir Palas Oteli, Tel.: 32 1 00
Adana: Agba Oteli, Tel.: 32 38

Dünyanın En Tecrübeli Havayolu PanAm ile Daha İyi Seyahat Edersiniz

Atlantikte Birinci... Pasifikte Birinci... Lâtin Amerikada Birinci... Dünya Turunda Birinci...

(Faal: — 4238) — 989

Moda

Bir özel defile

Birçok batı ülkelerinde hastahaneler, gerek gönüllü kolları, gerekse hastahanede görevli şahısların kendi aralarında kurdukları topluluklar ve kollarla aynı zamanda sosyal faaliyet merkezleri halinde, birçok alan larda topluma yararlı olmağa çalışırlar. Hastahanelerin soğuk havalı birer tedavi kurumları halinden çıkıp sıcak bir ev havasına kavuşması, personelin ve bütün görevlilerin bağlılık ve anlaşma içinde çalışmasını kolaylaştırıcı bir takım sosyal faaliyetlerin tertiplenmesi ile de yakından ilgilidir. Hastahane mimarisi, hastahane atmosferi, ilerleyen tıpla beraber, aynı hızda bugün büyük bir gelişme göstermekte, bu atmosfer hastanın tedavisi üzerinde ön plânda etkili olmaktadır.

Bugün birçok hastahanelerimizin gönüllü yardımcı kolları vardır. Hacettepe Tıp Fakültesinde bu gönüllü koluna ilâveten şimdi bir de doktor eşleri kulübü açılmıştır. Bu kol, hastahanenin birçok sosyal faaliyetlerini hazırlamak üzere ayda bir defa, doktor eşleri arasında bir tanışma ve kaynaşma toplantısı tertiplemekte ve bu toplantıda ilginç bir konferans veya herhangi bir kültürel faaliyet de yer almaktadır.

6 Haziranda Aysel Doğramacının evinde toplanan doktor eşlerine, Ankaranın tanınmış terzilerinden Vedia Aksoy zarif mankenler ve çok şık, pratik yaz kıyafetleri ile demonstrasyonlu bir giyim ve moda konuşması yapmış ve bu şık, güzel defile toplantıda hazır bulunan 65 üye tarafından büyük bir ilgi ile izlenmişti.

Defileden bir sahne

Güzel ve yakışıklı

Kullanışlı, fakat romantik

"Yeni modanın büyük özelliği hem kullanışlı ve giyimi kolay, hem de ufak teferruatlarla romantik oluşudur" diye sözlerine başlayan Vedia Aksoy, çok şık, yarı klâsik, yuvarlak yakalı bir lâcivert yaz tayyörü giyinmişti. Elbiseler geçtikçe, kısa cümleler halinde bu pratik, fakat romantik modayı misalleriyle anlattı. Manken ler Tülin Tezgören, Gülter Gülsen ve Serap Ertansel daha çok Vedia Aksoyun kreasyonu olan kıyafetlere şekil kişiliği verebiliyorlar, bol bol alkış topluyorlardı.

Mevsimin moda rengi fıstık yeşili, pembe ve sarı idi. Lâcivert - Beyaz kombinezonu da en başta geliyordu. Vedia Aksoy, sırtı büzen bir fular emprime elbisede, pembe, sarı ve portakal renginin çok değişik ve yepyeni bir şekilde karışımından doğan âhenge de işaret ederek, bu mevsim çok görülen değişik renk kombinezonlarından bahsetti.

Bilindiği gibi, bu mevsim pano kumaşlar çok rağbet görmüştür. Meselâ, bir keten veya emprime elbiseliğin bir tarafında bulunan herhangi bir desen belirli bir biçimde kullanılmaktadır. Vedia Aksoy, defilesinde, bu moda pano kumaşların daha değişik olarak nasıl kullanılabileceğini gösterdi. Siyahlı beyazlı bir pano kumaşın eteğe gelecek şu kısmını çevirmiş ve uzunlamasına elbisenin ön kısmını meydana getirmiş, düz siyahı da arkada kullanmıştı.

Yılın biçimi

Tutunan ve her kadına kolayca yakışan, beğenilen, rahat giyilen biçim, vücuda yakın, fakat oturmayan, eteğe doğru düz hat halinde inen prenses biçimi elbiselerdir. Vedia Aksoy bu biçimin, çeşitli yakalarla, değişik şekillerini gösterdi. Bir fular emprimenin arkada çapraz şekilde açılan yakası, abiye olarak elbisenin içindeki desenlerden ilham almış bir büyük kırmızı gülle süsleniyor, bir başka dümdüz, prenses biçimi fular elbise, sol yan dikişde çok hafif bir drape yapıyordu. Gine düz beyaz bir keten prenses elbisenin eteği, icabın da çıkabilecek, iki muazzam kabart-

ma papatya ile zenginleştirilmişti. Koton jerselerden, şantuğdan yapılmış çok sade görünüşlü prenses elbiseler biyeler ve nervürlerle, ufak bir teferruatla gerçekten hem ışık, hem kullanışlı olmuştu.

Defilenin yıldızı kolsuz ve elbisenin ön kısmı çok hafif işle süslenmiş bir yeşil keten tayyör-elbise takımı oldu. Elbise, en şık yere gidebilecek kadar giyimliydi. Tam kolsuz tayyör ceketi ile de sokak kıyafeti ve resmi bir kıyafet olabilirdi. Tam kolsuz, kırmızı ve beyaz sutaş ile çevrilmiş bir kolsuz yaş tayyörü, emprime ceketli dik bir elbise, bir keten emprime pardesü-etek takımı, alttan birkaç parmak lâcivert iç eteği gözüken beyaz koton bir modern tünik de çok rağbet gören kıyafetler oldu.

Giyimli elbiseler

Giyimli elbiselerin en pratikleri, yaz ve kış giyilebilecek olan renkli kreplerden yapılmış olanlardı. Çoğu arkada çiçekle ve vücudu kalınlaştırmayan drapeli panolarla giydirilmiş, önden düzgörünüşlü elbiselerdi. Bir emprime ağır yaş tayyörünün elbisesinin bedeni de salkım şeklinde işlenmiş pullarla süslenmiş, fakat renkler itibariyle kibar kalmasını bilmişti. Şifon bir elbisenin modaya uygun olarak oyuk kolları vardı. Yaka şifondan yapılmış çiçeklerle meydana gelmişti. Kolsuz ve yakasız şifon pardesüden ise çiçekli kolye-yaka, pardesünün yakası hissini vererek gözüküyordu.

Defile çok güzel iki gelinlikle bitti. Birisinin duvağı, diğerinin de tülü çok uzundu ve pek çok alkışlandı.

Dernekler

Faydalı bir dernek

Türk-Amerikan Kadınları Kültür Derneği, çok başarılı bir çalışma yılından sonra Amerikan Büyük Elçisinin evinde, Elçinin eşi Mrs. Hare'in verdiği bir kapanış çayı ile tatile girdi. Mrs. Hare, 600 kadar üyeye o gün evinin büyük kabûl salonları ile beraber bahçesini de açmıştı. Şemsiyeli masalarda oturarak sohbet eden üyeler yüklü bir çalışma yılının yorgunluğunu çıkarmağa çalışırken, gelecek yılki faaliyetler için fikir teatisinde bulunuyorlardı. Bayan İnönü ve Bayan Sirmen şeref misafirleri olarak çayda hazırdılar.

Türk-Amerikan Kadınları Kültür Derneği iki memleket mensubu kadınlara bu iki memleketin kültürünü daha iyi tanıtmak amacıyla kurulmuş, fakat kısa zamanda, bu amaç etrafında yapılan çok sistemli bir çalışma ile Ankara çevresinde, köylere kadar uzanarak çok çeşitli sosyal faaliyetler ile ilgi uyandırmış, muntazam aylık haber bültenleri, boş zamanı değerlendirme konusunda ve kültürel sahada girişilen teşebbüslerle Başkentteki birçok derneğe âdeta örnek olmuştur. Dernek, evlerde grup faaliyetlerinde bulunarak, devamlı ve muntazam toplantılar yapmakta ve aylık yemek toplantılarında da, herbir faaliyet grubunun hazırladığı programla, bütün üyeleri ayda bir defa bir araya toplamaktadır. Yönetim Kurulu ile bütün üyelerin hep beraber faal oldukları çok ender derneklerden biri olan Türk-Amerikan Kadınları Kültür Derneği, gelirini burslu öğrencilere, gecekondu mıntıkalarında açılan okuma odaları ile köy çalışmalarına harcamaktadır. Hâlen 22 si üniversitede ve 7'si teknik okullarda okuyan 29 burslu öğrencisi, 23 okuma odası vardır. Ankara yakınında iki köyde, Yavrucak ile Çerkezhöyükte muntazam faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu iki köyde de derneğin birer ev ekonomisi kursu vardır. Burada köy kızlarına ve kadınlarına el sanatları, ev idaresi dersleri, sağlık bilgileri verilmekte, ayrıca yuvada, okul çağına gelmemiş çocuklarla meşgul olunmaktadır.

Yeni yönetim kurulu

Okul çağındaki çocuklara gösterilen el sanatları dersi köylerde ayrıca büyük ilgiyle karşılanmaktadır. Dernek her iki köyde birer çamaşırhane yapılması için köylüye maddi ve mânevi yardımda bulunmuş, okulun onarılmasına önayak olurken köylüler arasında işbirliğini de sağlamıştır. Köy çalışmalarında ve diğer bütün çalışmalarda dernek, yetişmiş elemanlardan, ev ekonomistlerinden, kız teknik öğretmen okulu yuva öğretmenlerinden ve diğer uzmanlardan faydalanmakta, onların işbirliğini sağlıyarak bilgiye en önde yer vermektedir.

Dernek her çalışma yılı sonunda bir kongre yapmakta ve yeni seçilen yönetim kurulu, tatilde çalışma programını hazırlıyarak, Eylüldeki açılış çayında bunu bütün üyelere takdim etmekte, onların işbirliğini istemektedir.

Amerikan Büyük Elçisinin evinde verilen kapanış çayında eski yönetim kurulu yerini yenisine terketmiş, geçen yılın Başkanı Berta Kerem yeni Başkan Refia Çelikorı üyelere takdim etmiştir. Derneğin tüzüğüne göre bir başkan iki yıl üstüste başkanlık edememektedir. Teamüle göre, genel olarak, yönetim kurulu toptan değişmekte, böylece herkese sorumluluğa katılma imkânı verilirken, yorulan yönetim kurulunun dinlenmesi de sağlanmaktadır. Bu yıl ikinci başkanlığı Nancy Wandell yapacaktır. Yönetim kurulu 14 kişi olup, 7 'si türk, 7'si amerikalıdır.

SİNEMA

Filmler

Bir mevsim böyle geçti

Türk sineması, bir mevsimi daha arkada bıraktı. Bu arkada bırakılan 1963-64 sinema mevsimi, daha önceki yıllardan öyle pek büyük bir ayrım göstermemektedir. Çünkü, türk sineması 1950 den bu yana yanızca teknik ilerleme kaydetmiştir. Bu teknik ilerlemenin yanısıra zorunlu olan "öz" unutulmuş, yıllar yılı "milli bir türk sineması" için gerekli olan herhangi bir atılışa ne yapımcılarda, ne de senaryocularla rejisörlerde rastlanmıştır. Aradaki ferdî çıkışlar da, arkası getirilmediğinden, yarım bir başarıya olsun ulaşamamıştır.

Bugün için türk sinemasında iki büyük kuvvet hakimiyetini devam ettirmektedir. Bunların başında işletmeci, işletmecinin hemen ardından da "star sistemi" gelmektedir. İşletmeciler, yapımcılara kendi isteklerine uygun filmleri büyük bir rahatlıkla kabul ettirmekte, yine bu "istek filmleri"nde mutlaka "star sistemi"nin oyuncularını da oynattırmaktadırlar Bu yüzden geçen yıl ile başlayan yüksek maliyetli filmler bu yıl da devam etmiş ve yapımcılarla işletmeciler yanlış hesaplarını tâ Bağdatlara kadar götürdükten sonra geri döndürmüşlerdir. İşletmeci baskısıyla ayakta tutulan "star sistemi"nin oyuncuları, 1963-64 sinema mevsiminde "altın çağ"larını yaşamışlardır ama, bu altın çağ yeni 1964-65 sinema mevsiminde de devam edecek midir? İşin orası, şimdiden bellidir. Mümkün olduğu kadar ucuza film çıkartmak isteyen yapımcılar, işletmeci baskısından yakalarını kurtararak, kendi başlarına buyruk çalışma yolunu seçmişlerdir. Artık 60 bin liralar, bir mevsim içinde onbeş filmde birden oynamalar geçmişe karışmıştır. Yapımcılar yeni, fakat ucuz oyuncular peşindedirler.

Star sistemine karşı ilk bayrak açış, Erman-Saner Filmden gelmiştir. Mevsim sonunda külâhlarını önlerine koyup kesin hesaba oturan şirket sorumluları, star sistemi oyuncularıyla film yapmaktan vazgeçmişlerdir. Türk sinema pazarında son beş yıldır bir çeşit önder şirket durumunda olan Erman-Sanercilerin bu yeni davranışı, ardından yürümeyi bir gelenek haline getirmiş olan ortanca ve küçük şirketlerce benimsenivermiştir. Çünkü işlerine öyle gelmektedir ve uçurumdan kendilerini kurtaracak tek yol da budur.

Geride kalanlar

1963-64 yılında sinema mevsiminde - moda, boşlangıçta bütünüyle belirlenmediğinden - daha çok, bir karışıklık hüküm sürmüştür. Her yerli film şirketinin listesinde her türden filme rastlanmıştır: avantürler, komediler, çocuk filmleri, melodramlar, v.s.

Bu karışıklık, seyirciyi de etkilemiştir. Seyirciyi etkileyen sebeplerin başında, asıl "star sistemi"nin oyuncuları gelmektedir. Seyirci, film türleri değişik olmasına rağmen, oyuncularının hep aynı kişiler olması dolayısıyla da yerli filmlerimize karşı bir bıkkınlık duymaya başlamıştır. Bunların ötesinde çevrilen yüzelliye yakın kadar uğraşabilmekte, ne de bunları sinemaya aktarışta herhangi bir çaba gösterebilmektedirler. Buna kalkışsalar bile, gerçekte imkân yoktur. O yüzden herşey bir oldu bittiye getirilmektedir. Sinemanın gereklerini senaryocusundan yapımcısına kadar hiç kimse düşünmemektedir. Çünkü düşünmek demek para ve zaman demektir ve buna yönelindiğinde bir film, astronomik rakamlara malolmaktadır.

Geride bıraktığımız mevsim boyunca, samimi olarak iyiniyet gösterisine kalkışmış herhangi bir türk filmine rastlanmamasının tek sebebi buradadır. Senaryocusu, yapımcısı, rejisörü, oyuncusu ve teknikerleri, aldıkları bir filmi mümkün olduğu kadar çabuk elden çıkarmak ve hemencecik başka yenisine başlamak amacındadırlar. Yani bütün filmlerimiz, üzerinde durulmadan ,işlenmeden, gereği yapılmadan çarçabuk kotarılıp pişirilmektedir. Bir filmi değerlendirme gücüne sahip tek yetkili, seyircimiz ise, bu gücünün henüz farkında değildir ve Anadoluda en ucuz eğlence aracı sinema oldukça - seyirciyi uyandıracak yayınların yokluğu, günlük gazetelerden uyarıcı tenkitlerin yavaş yavaş uzaklaşması, yerli filmlere yanlış uygulanan vergilendirme de cabası tabii - bu hep böyle, yıllar yılı sürüp gidecektir de..

Ayhan Işık ve Semra Sar : "Kırık Anahtar"da

Kellim kellim lâ yen fa!

türk filminin senaryo yazarları da ancak dört, ya da beş kişi olduklarından, konuşmalardan tutunuz da olaylar dizisine varıncaya kadar filmlerimizde herşey birbirine benzemektedir.

•

Bir filmi mümkün olduğu kadar ucuza çıkarmak çok az sayıda çalışma gücüne bağlı olduğundan, yapımcılar bu konuda en hünerli saydıkları kişilere filmlerini çevirtmişler, böylece eldeki yüzelli türk filmi de beş-on rejisör arasında kolaylıkla bölüştürülüvermiştir. Normal olarak bir filmin çalışmasını - çekiminden dublajının sonuna kadar - yirmi, yirmibeş güne sığdıran bu gerçekten sihirbaz tipi rejisörlerimiz yine çok normal olarak ne ellerine verilen senaryolarla gereği

İki kuşak arası

Geçen mevsim, türk sinemasında hemen hemen her üç kuşak da - eski kuşak, orta kuşak ve yeni kuşak - film yapma imkânına sahip olmuştur denilebilir. Eski kuşaktan Faruk Kenç,

acayip bir bedevi filmi "Çöl Kanunu"nu, kendi kuşağının tek büyük ustası Lûtfi Ö. Akad, yarım kalan "Üç Tekerlekli Bisiklet"i, doktor A. Alyanak eski fransız ve ermeni vodvil ve komedilerinden ·lerlediği "Kızlar Büyüdü", "Fatoşun Bebekleri", "Bücür" ve "Taşralı Kız"ı çevirmiştir. Eski kuşaktan bugün için ayakta kalabilenler yalnız bu üç rejisördür. Gerideki-lerin büyük çoğunluğunu orta kuşak rejisörleri - Memduh Ünler, Atıf Yılmazlar, Nevzat Pesenler, Metin Erksanlar, Orhan Elmaslar, Ertem Göreçler v.s. - meydana getirmektedirler.

Bir Osman F. Seden âyârı değilse bile, en azından ona yaklaşık bir teknik üstünlüğe erişmiş Memduh Ün, bu mevsim, aşağı yukarı her türlü denemiştir: "Yavaş Gel Güzelim" komedi, "Bire On Vardı" polisiye, "Ağaçlar Ayakta Ölür" melodram türü örneklemeleriydiler.

Bir Atıf Yılmaz, dünya sinemasına "Yarın Bizimdir"i ile sosyal avantür komedi türünü getirmiş, "Azrailin Habercisi" ile polisiyede ilk Murat Davman filminin çok altında bir sonuca varmıştır. Üçüncü filmi olan "Kalbe Vuran Düşman" ise, Hitchcock'ın "Vergito"su ile Robbe Grillet'nin "Ölümsüz Kadın"ının karışımı, anlaşılması, çözümü son derece güç bir film ortaya koymaktadır.

Orta kuşağın en hızlı rejisörü Osman F. Seden, iki yıldır görülmemiş bir çaba içindedir. Bu çaba, sahibi bulunduğu film şirketini, eski itibarlı katına çıkarabilmek, yeniden güvenilir bir firma durumuna getirmek çabasıdır. Seden, sinema kişiliğinden korkusuzca fedakârlık ederek bu işin üstesinden gelmiştir. Ucuz film, çabuk film ve çok film ilkesine bağlanan orta kuşağın bu umutlu rejisörünü, bir Nejat Saydam veya bir Ülkü Erakalın ile bir hizada tutmak her ne kadar geçmişi bakımından acı ise de, Sedeni bekleyen son budur. Seden, bu yıl on filme rejisör olarak imzasını atmıştır ve bu on filmin onu da Sedenin filmleri olmaması gereken filmlerdir.

"İkimize Bir Dünya"sıyla tıpkı Memduh Ünün "Üç Arkadaş"ı gibi beklenmedik bir çıkış yapan Nevzat Pesen, yeni mevsimde "Kötü Tohum"uyla yine ilgiyi üzerine çekmiştir. Pesen, bu filminde bize pek uygun düşmeyen bir hikâyeyi gözle görülür bir zorlamayla uydurmaya çalışmasının ötesinde, sinema diline büyük önem verdiğini, kendi gerçeklerimize tam oranlanan bir hikâyeyi pekâlâ işleyip başaracağını ve bu konuda güvenilir bir rejisör olduğunu açıkça belirlemiştir.

Sadri Alışık

Kuyruklu yıldız

Orta kuşaktan Ertem Göreçin biri mevsim başında çıkan "Ayşecik Fakir Prenses"i ile diğeri mevsim sonlarına yetişen "Korkunç Şüphe"si, rejisörünün kötü konulara kendini bir türlü uyarlayamadığının delilleriydiler. Orhan Elmas da öyle..

.. ve yeni kuşak

Yeni kuşak, orta kuşağa göre, sayı bakımından az olmakla beraber, yaptığı filmler bakımından orta kuşağın hayli ilerisindedir. Meselâ bir Nejat Saydam ile bir Ülkü Erakalın bir mevsim içinde en azından onar adet filmi rahatlıkla çevirmektedirler. Genç kuşağın bu iki halı temsilcisi arasında yapılacak bir kıyaslamada, Nejat Saydamın gerilediği, Ülkü Erakalın ise - sinema grameri yönünden - kuşakdaşı ve saydaşı Saydama karşılık ilerleme kaydettiği görülmektedir.

Bu yıl sinemaya geçenler arasında en ilgi çekiciler ,Orhan Aksoy ile genç Feyzi Tunadır. Orhan Aksoy, bir yıl içinde üç film çevirmiştir: "Şıpsevdi" komedi, "Bomba Gibi Kız" avantür ve "Vurun Kahbeye" ise konusunu Kurtuluş Savaşımızdan almaktadır. Aksoy, sinema montajcılığından gelmektedir. Bu yüzden sağlam bir sinema diline sahiptir ve uzun bir süre de senaryo yazarlığı yapması, basacağı zemini sağlam tarafından seçmesinde kendisine büyük yardımcı olmuştur.

Yine yenilerden gazeteci - senaryocu İlham Engin de "Üç Öfkeli Genç"iyle sinemayı ilk olarak denemektedir. "Üç Öfkeli Genç" ne seyirciye, ne de tenkitçiye İlhan Engin hakkında tam ve kesin bir fikir vermekten - şimdilik - uzaktır .

Daha çok Osman F. Seden etkisini sürdüren Mehmet Dinlerin üç filminden birincisi, ustası Seden tarafından tanınmaz bir şekilde tamir edilmiş, ikinci ve üçüncü filmleri olan "Köroğlu" ile "Cilâlı İbo Kırk Haramiler Arasında"sı İstanbulda gösterilmemiştir. Dinlerin yerine geçen Zafer Davutoğlu, "Adanalı Tayfur" ve "Adanalı Tayfur Kardeşler"inde bütünüyle yeni Seden etkisini sürdürmektedir.

Adları yeni kuşak rejisörleri arasında sayılan Yalınkılıçlar ve Okçugiller ise, sinemada henüz yerlerini ve kişiliklerini ortaya koyamamış rejisörlerdir ve çevirdikleri ne seyirciler, ne de yapımcılar tarafından önemsenmektedir.

Bu sayılanların dışında, montajcılıktan Aksoy gibi bu yıl sinemaya geçen Yılmaz Atadeniz de "Yedi Kocalı Hürmüz" ve "Yüz Karası"nda iyi teknikerliğini kötü hikâyelere boşuboşuna harcamakta, ama yine de, gelecek için kendisine umut bağlatmaktadır.

Oyuncularımıza gelince: Ayhan Işık - erkek oyuncular arasında - ve Türkân Şoray - kadın oyuncular arasında - bu yıl da başı çekenlerdendir. En çok film çevirerek en yüksek ücret alanlar yine bu oyunculardır. İçlerinde yalnız bir kişi, Sadri Alışık, geleneği bozmuş ve "Helâl Olsun Ali Abi" adlı avantür komedide âni bir fırlamayla seyircisinin gözbebeği durumuna yükselmiştir. Yeni mevsimde en çok film çeviren oyuncuların başında bu ikinci sınıf oyuncu Alışık gelecektir.

Böylece türk sineması yine girdiği çıkmazından bu yıl da kurtulamamış durumdadır.

((Faal: — 4189) — 990